

Slovenski Pravniki

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

-
1. DOCENT DR. VIKTOR KOROŠEC: Naloge moderne rimskopravne vede s posebnim ozirom na razvoj rimskega prava	249
2. DR. METOD DOLFNC: Vprašanje omilitve in poostitve kazni po novem kazenskem zakoniku	267
3. DR. E. PAJNIČ: O načrtu zakona zoper nečedno tekmo	283
4. Književna poročila	294
5. Razne vesti	303

PRILOGI: Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh
Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh

V LJUBLJANI 1929
NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic
Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

Stovernski Priručnik

Priručnik za upotrebu u školama i učionicama

1911
1912
1913
1914
1915

Priručnik za upotrebu u školama i učionicama
Priručnik za upotrebu u školama i učionicama
Priručnik za upotrebu u školama i učionicama
Priručnik za upotrebu u školama i učionicama
Priručnik za upotrebu u školama i učionicama

IZDAVAČ: NARODNA ŠKOLSKA KNJIGARNA
BEOGRAD, KNEZ MIHAILA PRINCIPALOVA 11

ŠKOLSKA KNJIGARNA
BEOGRAD, KNEZ MIHAILA PRINCIPALOVA 11

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLIII.

Ljubljana, 1929.

Št. 9.—10.

Naloge moderne rimskopravne vede s posebnim ozirom na razvoj rimskega prava.

Docent dr. Korošec Viktor.

(Konec)

IV. Klasična doba.

Klasična doba rimskega prava traja od Avgusta do Dioklecijana ter tako obsega razdobje principata. Ob njenem pričetku prihajata za razvoj prava v poštev še ljudska zakonodaja in pretorjev edikt. Zlasti za Avgustovega principata sklenejo ljudske skupščine več tudi za zasebno pravo važnih zakonov (*lex Julia de maritandis ordinibus*, *Papia Poppaea*, *Fufia Caninia*, *Aelia Sentia*). Toda ta način zakonodaje je le še zunanja civilna oblika, ki se je Avgust in prvi njegovi nasledniki poslužujejo, da uveljavljajo svoje reforme. Rimsko prebivalstvo — ker le ono je praktično prišlo za glasovanje v poštev — ni imelo tedaj več potrebne npravne kvalifikacije za zakonodajca; komicijalna zakonodaja se je bila preživela in je sama po sebi prestala. Nekoliko večjo življenjsko silo je kazal pretorski edikt. Ko pa je prešla pod Tiberijem tudi volitev pretorja na senat, je bilo pretorjevo samostojno udeleževanje vedno bolj omejeno. Zato je bila povsem smotrena odredba cesarja Hadrijana, ki je poveril Salviju Julijanu, najodličnejšemu juristu svoje dobe, nalogo, naj edikt uredi — pretorjeve reforme so zadobile s tem svojo končno obliko (*edictum perpetuum*). Novi činitelji pridejo za pravni razvoj v poštev: senat, cesar in pravniki. Preden pa spregovorimo o njihovem pomenu, si hočemo v par potezah ogledati gospodarsko in politično ozadje klasične dobe.

Principat¹ je zagotovil rimskemu imperiju v notranjosti mir in s tem omogočil predvsem živahen razvoj notranje trgovine, ki je v tem času velevažen vir blagostanja.² Gospodarstvo ima izrazit plutokratičen značaj; gospodarska vloga bankirstva je zelo velika.³ Dočim se obrti zelo diferencirajo in specializirajo,⁴ je položaj kmetskega stanu slab. V Italiji se na veleposestvih (*latifundia*) uvaja nov način gospodarstva: na mesto sužnjev stopajo zakupniki, koloni; svobodni kmetje postanejo najprej gospodarsko, v bizantinski dobi pa tudi pravno navezani na gospodarjevo zemljo.⁵

Gospodarski in politični položaj provinc pa se pod principatom zelo izboljša. Dočim so bile v republikanski dobi le predmet eksploatacije, postajajo sedaj vedno bolj ravnopravne z Italijo.⁶ Rimsko prebivalstvo prejema sicer še vedno na račun provinc žito — razdeljevanje se kesneje celo razširi na olje, meso in vino⁷ — Italija uživa še vedno pomembne davčne privilegije, toda stališče provinc je že povsem drugačno. Rimski državljani iz provinc zasedajo cesarski prestol; meščanstvo malih mest, ki imajo rimsko državljanstvo, je sedaj prav tako državotvorni činitelj kakor rimska nobiliteta. Staro

¹ Za gospodarsko stanje principatske dobe je uporabljena sledeča literatura: M. Rostovtzeff, *The social and economic history of the Roman empire*, Oxford 1926; Kromayer, *Staat und Gesellschaft der Römer*, v *Kultur der Gegenwart*, II, IV, 1, str. 306 ss.; Schönbauer, *Untersuchungen zum römischen Staats- und Wirtschaftsrecht*, I, *Wesen und Ursprung des röm. Prinzipats*, v *SZ* 47, str. 264 ss.; prim. tudi Dessau, *Geschichte der römischen Kaiserzeit*, I, Berlin 1924; II, 1, Berlin 1926; E. Stein, *Geschichte des spätrömischen Reiches*, I, Wien 1928, str. 1—93 (za kesnejšo principatsko dobo). — Pravkar izišlega dela Lujo Brentano, *Das Wirtschaftsleben der antiken Welt*, Jena 1929, zlasti str. 84 ss. (rimsko narodno gospodarstvo), 153 ss. (nar. gospodarstvo v severnih rimskih provincah), 189 ss. (bizantinsko nar. gospodarstvo) tudi pri korekturi nisem mogel več uporabljati.

² Rostovtzeff, o. c., str. 161, 145, 148; Kromayer, *Staat und Gesellschaft*, str. 340 ss.

³ Rostovtzeff, o. c., str. 169.

⁴ Rostovtzeff, o. c., str. 161; Kromayer, o. c., str. 339.

⁵ Rostovtzeff, o. c., str. 191 s., 95; Kromayer, o. c., str. 333 ss.

⁶ Rostovtzeff, o. c., str. 49, 91 ss, 183 ter passim.

⁷ Stein, o. c., str. 64.

rimsko plemstvo je po večini izumrlo, novo se ima v veliki meri zahvaliti cesarju za svoj položaj; še bolj pa velja to za viteštvo, ki številčno zelo naraste.⁸

Kakor med kmetijami veleposestva, tako prevladujejo v plutokraciji velika bogastva, ki tvorijo nepremostljivo nasprotje napram prav tako ekstremnemu uboštvu. Plutokracija gospoduje tudi v provincah, kjer ima zlasti mestno samoupravo — koje funkcije so nehonorirane in celo združene z velikimi izdatki — povsem v svojih rokah.⁹

Postanka in razvoja principata¹⁰ se bomo dotaknili le, kolikor je potrebno za umevanje razvoja zasebnega prava. Državljanke vojne v zadnjem stoletju republike so jasno pokazale, da potrebuje Rim močne osrednje oblasti, ki mu bo zagotovila mir v notranjosti, organizirala novo svetovno državo in skrbela za njeno zunanjo varnost. Oktavijan, fini poznavalec rimske duše, je uvidel, da rimski narod nima več potrebnih notranjih sil, da bi mogel sam vdahniti republiki novo, zdravo življenje, hkrati pa se je zavedal, da je stara republikanska miselnost še vedno tako močna, da bi preprečila direkten poskus uvesti monarhijo. Zato kažejo vse njegove reforme veliko prizadevanje, da se najdalekosežnejše izpremembe uveljavljajo v starih civilnih oblikah.¹¹ Ko odloži

⁸ Rostovtzeff, o. c., 99, 177; Kübler, str. 197; Kromayer, o. c., str. 345 s.

⁹ Rostovtzeff, o. c., 176. — Municipalni funkcionarji so vršili svoje funkcije nele brezplačno, temveč so bili običajnopravno zavezani, da so sami financirali ljudske veselice (*ludi*), gradili javne zgradbe in vplačali določeno vsoto v občinsko blagajno. Vse to je izigralo vso politično moč v občini nujno v roke plutokracije. — Prim. Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, III, str. 453 s.; Marquardt, *Römische Staatsverwaltung* I. B., 2. izd., Leipzig 1881, str. 180 ss.

¹⁰ Prim. iz najnovejše literature zlasti: Kromayer, *Die rechtliche Begründung des Principats*, Marburg 1888; O. Th. Schulz, *Das Wesen des röm. Kaisertums der ersten zwei Jahrhunderte*, Paderborn 1916, (k temu Kromayerjeva vobče pritrdilna ocena v SZ 37, str. 344 ss); Schönbauer, o. c., v SZ 47, str. 264 ss.; L. Homo, *Les institutions politiques Romaines; de la cité à l'état*, Paris 1927, str. 243 ss.; Kübler, str. 198 ss.

¹¹ Pregnantno označuje Avgusta Kromayer v SZ 37, str. 347: »... Begründer des Prinzipats, der ein Monarch sein und ein Republikaner heißen wollte.«

v senatovi seji dne 13. januarja 27 pr. Kr. svojo izredno oblast, je stara *res publica* na videz povsem obnovljena,¹² naziv »Augustus«, ki mu ga senat kesneje podeli, ne znači sam na sebi ničesar neustavnega. Važnejše pa je, da hkrati sprejme na senatovo prošnjo princeps v svojo upravo Galijo, Španijo in Sirijo¹³ — province, v katerih so bile nameščene takrat skoro vse rimske legije. Ko po l. 23 pr. Kr. Avgust — z redkimi izjemami — tudi konzulata več ne sprejme in vedno odklanja ponujano mu diktaturo,¹⁴ tedaj je po svojem izvoru najbolj demokratična *tribunicia potestas* oni plašč, ki obdaja dejanskega likvidatorja republike s civilno sakrosanktnostjo.¹⁵ Žal, da tu ne moremo podrobno zasledovati, kako Avgust s prevzemanjem poslov, ki so se zdeli le kot breme (n. pr. *cura annonae*, skrb za požarno brambo i. dr.), združuje *per consensum universorum* vedno večjo oblast v svojih rokah. Oborožena sila — v Rimu pretorijanci, v provincah legije — postane pa važen, v kesnejši dobi jako nevaren garant novega ustavnega stanja.

Pravno pa temelji principat povsem na republikanskih osnovah; princepsova »*auctoritas*« presega ostale.¹⁶ Razum-

¹² Prim. Monumentum Ancyranum, kjer izjavlja Avgust (VI, 34): *In consulatu sexto et septimo, bella ubi civilia extinxeram per consensum universorum potitus rerum omnium, rem publicam ex mea potestate in senatus populique Romani arbitrium transtuli.* — Monumentum Ancyranum citiram po Diehl, *Res gestae divi Augusti*, 4. izd., Bonn 1925.

¹³ Egipet je bil preko princepsa v personalni uniji z rimsko državo. Prim. tudi Monum. Ancyr. V, 27: *Aegyptum imperio populi Romani adieci.*

¹⁴ Mon. Ancyr. I, 5: *Dictaturam et apsentem et praesentem mihi datam ab universo populo et senatu M. Marcello et L. Arruntio consulibus non accepi.* — Nadaljne citate prim. pri Schönbauerju, SZ 47, str. 279 op. 4.

¹⁵ Koliko važnost je Avgust polagal na to svojo funkcijo, kaže okolnost, da je datiral različne svoje odloke po letih tribunske oblasti (*tribunicia potestate* II, III). Prim. Dessau, *Geschichte der röm. Kaiserzeit* I, str. 52; v. Premmerstein, *Die fünf neu aufgefundenen Edikte des Augustus aus Kyrene*, v SZ 48, str. 422 (celo pred datiranjem po imperatorskem naslovu), 424, 426 (bis), 428; Stroux-Wenger, *Die Augustus-Inschrift auf dem Marktplatz von Kyrene*, Abh. d. Bayerischen Akad. der Wiss., XXXIV, 2, München 1928, zlasti str. 61 ss.

¹⁶ Lepo izraža to Avgust v Mon. Ancyr. VI, 34: *Post id tempus omnibus auctoritate praestiti, potestatis autem nihilo amplius habui quam qui*

ljivo je, da se morajo ponesrečiti vsi poskusi teorije, ki hočejo v eni ali drugi obliki shematizirati Avgustovo reformo.¹⁷ Ta je že v svoji zamisli taka in po spretni Avgustovi roki tudi tako izvedena, da skrbno varuje zunanje republikanske oblike, ustvarja pa dejansko monarhijo.

Temeljna misel Avgustove reforme je delitev oblasti med senatom in princepsom. Komiciji so bili povsem nesposobni, da vrše funkcije nekdanjih ljudskih skupščin in zato jih je bilo mogoče mirno izločiti iz državnega organizma. Njihove funkcije, ki so bile predvsem civilnega značaja (volitev uradnikov, zakonodaja), preidejo na senat.

Senatovi sklepi postanejo v tej dobi pravni vir (*senatus consulta*). Od Hadrijana dalje pa so tudi oni le sredstvo in zakonita oblika, v kateri prihaja cesarjeva zakonodajna volja do veljave (*oratio principis*).¹⁸

Princeps si ne lasti zakonodajne oblasti. Tudi njegovi edikti nimajo za zasebno pravo velikega pomena, princepsova *auctoritas* pa pripomore često pravnim načelom, ki so izraženi v njegovih konkretnih razsodbah (*decreta*) ali v odgovorih na stavljena pravna vprašanja (*rescripta*) do občne veljave. Ako upoštevamo celó še *mandata*, princepsova navodila podrejenim uradnikom in provincijalnim namestnikom, je vendar celotni pomen principata za zasebnopravni razvoj sekundaren.

Višek svojega razvoja pa doseže rimsko pravo v spisih pravnikov-klasikov. Početki znanstvene jurisprudence segajo — ako ne upoštevamo premalo znanega pontifikalnega delo-

fuertur mihi quoque in magistratu conlegae. (Besedilo dopolnjeno po anti-johenskem fragmentu pri Wengerju, Praetor und Formel, str. 106). — Prim. Wenger, o. c., str. 105 s.; Heinze, Auctoritas, v Hermes 60, str. 348, 355 s.

¹⁷ Do sličnega zaključka prihaja tudi Schönbauer, o. c., v SZ 47, str. 280, ki navaja pregledno dosedanje hipoteze. — Morda ni neumestno opozoriti na sličnost, ki jo opazimo pri moderni angleški ustavi, ki je tudi povsem svojevrstna pravna tvorba.

¹⁸ Izörpno jih našteva Rudolf, Römische Rechtsgeschichte I. B., Leipzig 1857, str. 130 s. Po ena iz Avgustovega in Klavdijevega časa sta javnopravnega značaja, kjer je bila princepsova moč že takrat velika, dočim se zasebnopravni senatovi sklepi šele od Hadrijana dalje prično označevati kot *oratio*.

vanja — do pričetka pretorske dobe in dosežejo s prvim rimskim sistematikom Q. Mucijem Scaevolo († 82 pr. Kr.) že pomembno višino. Ko je z uvedbo principata izgubljala politična karijera vedno bolj na svoji privlačnosti, hkrati pa je pretorjev edikt, ki se je bil že precej ustalil, nudil za obdelavo zelo hvaležno snov, je napočila klasična doba rimskega prava. Med pravniki prvega stoletja dominirajo — slično kakor na prestolu — še Rimljani, dočim so velikani drugega in tretjega stoletja po večini doma iz provinc (Julijan iz Afrike, Papinijan iz Sirije,¹⁹ Ulpijan iz Tira). Prvotna delitev pravnikov v dve šoli: sabinijance in prokulijance, ki je imela predvsem tradicionalen značaj, prestane v drugi polovici drugega stoletja.

V tem okviru se žal ni mogoče količkaj izčrpno baviti s pomenom klasikov za rimsko pravo.²⁰ Njihove zasluge bomo pravilno pojmovali le, ako upoštevamo, da so bili vsaj v enaki meri praktiki kakor teoretiki. Povsem v skladu z rimskim pojmovanjem je njim pravoznanstvo *iuris prudentia* (= *providentia*) in ne *iuris scientia*.²¹ Pravoznanstvo jim je umetnost, kako najti na temelju veljavnih pravnih norm primerno rešitev. Uporabnost pravnih norm ima za klasike daleko večji pomen kakor pa sistematika. Zato se kolikor mogoče varujejo abstraktnih in generalizujočih rešitev, analize splošnih pojmov (pravno opravilo, pogodba i. sl.) ne ljubijo. Njihove rešitve veljajo za posamezni, redno praktični primer, toda formulirane so tako, da popolnoma jasno izražajo tudi pravno načelo, ki ga uveljavljajo, ter razloge, ki so zanj merodajni, ne da bi oboje tudi izrečno formulirale.²² Nesmrtna zasluga klasikov je bila, da so dvignili ogromno bogastvo, ki ga je nakopičil v stoletjih rimski pravniški genij v civilnem in pre-

¹⁹ Kalbovo mnenje, da je Papinijan rodом iz Afrike, smemo smatrati za odklonjeno. Prim. Kübler, str. 276.

²⁰ Prim. zlasti Brunns-Lenel, *Geschichte und Quellen des römischen Rechts*, v Holtzendorff-Kohler, *Enzyklopädie der Rechtswissenschaft*, I. B., 7. izd., 1915, str. 356 ss.

²¹ Wenger, *Von der Staatskunst der Römer*, München 1925, str. 10 s.

²² Prim. Krek, *Pomen rimskega prava nekdanj in sedaj*, v Zborniku znanstvenih razprav, I, Ljubljana, 1921, str. 133.

torskem pravu. Kulturnemu sodelovanju sinov vsega imperija se je posrečilo oprostiti rimsko pravo ekskluzivne nacionalne miselnosti, uveljaviti v njem tudi norme *iuris gentium* in s tem pripomoči primernosti (*aequitas*) do veljave. Tako je doseglo rimsko pravo ono razvojno višino, v kateri je bilo sposobno, da osvoji svet. Gotovo tudi ni povsem naključno, da je bila veljavnost rimskega prava šele leta 212 po Kr. s Caracalovo konstitucijo²³ razširjena na ves rimski imperij. Kakor je res, da so soodločevali pri tem tudi drugi razlogi, pa je vendar gotovo, da si slične odredbe sto let prej niti misliti ne moremo. Silni razvoj, ki je omogočal unifikacijo v l. 212, pa je zasluga delovanja klasikov.

Na velike zasluge pravnikov za razvoj pretorskega prava smo že opozorili. S svojimi strokovnimi nasveti so si pridobili predklasični pravniki nele primerne avtoritete, temveč tudi precejšnjo popularnost, ki je postala pomembna tudi za morebitno njihovo politično karijero. Jako razumljivo je zaradi tega, da je bilo Avgustu mnogo na tem, da dobi na pravnike vsaj indirektni vpliv. V to svrho podeljuje princeps najodličnejšim pravnikom pravico, da oddajajo svoja mnenja (*responsa*) o spornih pravnih vprašanih *ex auctoritate principis*.²⁴ Sodnika početkoma tudi tak odgovor pravno ni vezal, toda dejansko si je le težko misliti, da ne bi bili princepsova in pravnikova *auctoritas* odločilno vplivali na njegovo razsodbo.²⁵ *Ius respondendi* je tako zblížal pravnike s principatom, hkrati pa je povečal tudi njihov ugled. V oddanih pravniških mnenjih (*responsa*) uveljavljena pravna načela so postala splošno ve-

²³ Glede dediticijev prim. Kübler, str. 227; dalje G. Segrè, Di nuovo sull' editto di Caracalla..., v Bull. dell' ist. di dir. romano, 32, str. 191 ss.; G. Segrè, L'editto di Caracalla sulla concessione della cittadinanza Romana, v Studi Perozzi, Palermo 1925, str. 137 ss.

²⁴ Prim. Wenger, Praetor und Formel, str. 101 ss.; Heinze, Auctoritas, v Hermes 60, str. 359.

²⁵ Wlasak, Die klassische Prozeßformel, I, str. 41 ss.; Wenger, Praetor und Formel, str. 103 ss. — Za izraženo naziranje govori tudi okolnost, da bi bilo moči vezati sodnika na *responsum* avtoriziranega jurista le z zakonsko normo. O tem pa ni v vsem sporočilu nobenega sledu. Pač pa je v našem smislu pojmovani privileg povsem v skladu z opreznimi in zmernimi metodami Avgustove politike.

ljavna, odločbe pravnikov pa pravni vir svoje vrste. Tekom nadaljnjega razvoja se je ista pomembnost pripisovala spisom pravnikov, tudi takim, ki niso vsebovali praktičnih odločb.

Tolik ugled in vpliv, ki so ga v najbolj prosvitljeni dobi imeli rimski klasiki, pa popolnoma ustreza poročilom, ki so nam ohranjena o njihovem zasebnem in javnem življenju. Ogromna večina izmed njih so bili možje ravne poti in ne-upogljivega značaja, zares vredni polnega zaupanja. Že v pričetku klasične dobe nam imponira kremeniti Labeon, ki se nam pokaže v tem simpatičnejši luči, ako ga primerjamo z njegovim antipodom, malopomembnim Capitom, Sabin, ubožnega rodu, ohrani vedno smisel za bedne, tudi za čast osvobojencev,²⁶ Cassij je dvakrat pregnan, Taruntenus Paternus ter Papinijan sta obsojena na smrt, Paulus je pregnan od Elagabala, Ulpijana ubijejo pretorijanci. Močna osebnost, ki je pogoj popolnega zaupanja, temeljni kamen rimskopravne miselnosti, se prelepo realizira v možeh, ki so privedli razvoj rimskega prava do viška.

Klasično pravo, vsebovano v spisih klasikov, pa nam je po ogromni večini ohranjeno le v obliki, v kateri so ga Justinijanovi kompilatorji uvrstili v digeste. Tako je najvažnejša naloga moderne romanistike, da rekonstruira zopet čisto klasično pravo predvsem s tem, da v digestah loči klasične sestavine od bizantinskih dodatkov in izprememb (interpolacij). Iskanje interpolacij, znano že v XVI. in XVII. stoletju, se je moglo uspešno razviti šele v najnovejši dobi, ko sta M o m m s e n s svojo odlično izdajo digest ter L e n e l z monumentalnim delom »*Palingenesia iuris civilis*« ustvarila potrebne notranje pogoje, glavna zunanja ovira pa je prenehala z uvedbo nemškega državlanskega zakonika. Tako vidimo, kako skuša v lepem mednarodnem tekmovanju svetovna romanistika določiti obseg interpolacij v digestah in tako izluščiti iz njih kleno klasično jedro. O metodah, kriterijih in uspehih nam v našem okviru žal niti kratko ni mogoče spregovoriti.²⁷

²⁶ Prim. Gai. 2, 154.

²⁷ Prim. Fr. Schulz, Einführung in das Studium der Digesten, Tübingen 1916; E b r a r d, Die Grundsätze der modernen Interpolationen-

Opozoriti pa je treba pri tem na moment nesigurnosti, ki je nujno združen s temi raziskovanji in ki jih lahko marsikdaj izpremeni v pravi pravcati »lov na interpolacije«. ²⁸ Nezanesejivosti filoloških kriterijev itak ni potrebno posebej utemeljevati. Mnogo nevarnejši je pojem »klasično pravo«, ako se pri njem zadostno ne upošteva, da se je pravo zlasti v posameznih pravnih institutih v času od Avgustovega vrstnika Labeona do Ulpijana († 228) razvijalo in da n. pr. vsled tega ni a priori že bizantinski posamezen nazor, ki ga najdemo pri Ulpianu, dočim mu morda Labeon še oporeka; pri tem je tudi upoštevati izkustveno dejstvo, da različnost naziranj v posameznih vprašanih pri različnih juristih tudi za antiko ni ničesar nenavadnega. Premalo se tudi uvažuje možnost, da so zadnji klasiki, že rodом iz vzhoda, po svoji miselnosti kesnejšemu bizantinskemu pojmovanju vendar katerikrat bližji, kakor pa prvi klasiki, ki so pristni Rimljani (Labeon, Cassij i. dr.). Pri tem pa je odločno odkloniti Spenglerjevo ²⁹ naziranje, da bi bilo kesno klasično pravo že zgodnje-arabsko, nerimsko. ³⁰

Navedeni pomisleki pa veljajo le pretiravanjem, dočim nikdo ne more oporekati velikega razmaha in lepih uspehov modernih romantičnih raziskavanj, ki so *κατ' ἐξοχήν* iskanje interpolacij. ^{30a}

forschung, v Zeitschr. f. vergl. Rechtswiss., 36, str. 1 ss.; Bonfante, Le interpolazioni, v Storia del diritto Romano, II, 3. izd., Milano 1923, str. 126 ss. Kratek pregled nudi moj članek, Nove smeri v moderni romanistiki, v Slov. Pravniku, 1926.

²⁸ Prim. Lenel, Interpolationenjagd v SZ 45, str. 17; Lenel, Kritisches und Antikritisches, v SZ 49, str. 1 ss., zlasti str. 19 ss.; Riccobono, Punti di vista critici v Annali Palermo XII (1928), str. 505 ss.

²⁹ Untergang des Abendlandes, II, München 1922, str. 77, 82.

³⁰ Prim. Siber, Römische Rechtsgeschichte, Berlin 1925, str. 58.

^{30a} Pregled vseh doslej domnevanih interpolacij vsebuje Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, editionem a Ludovico Mitteis inchoatam ab aliis viris doctis perfectam curaverunt Ernestus Levy — Ernestus Rabel, I (za prvih dvajset knjig ter Suppl. I za prvih dvanajst knjig), Weimar 1929. — Koristen pripomoček je tudi zbirka Guarneri Citati, Indice delle parole e frasi ritenute interpolate nel nel Corpus iuris, v Bullettino dell' istituto di diritto romano.

Z navedenimi težavami je v tesni zvezi papirologija.³¹ Ona raziskuje pravo, ki je veljalo v Egiptu od časa Aleksandra Velikega do arabske dobe in po katerem so se sklepali različni pravni posli, o katerih nam poročajo številni papirji in ostraka. Pisani so — kolikor prihajajo za papirologijo³² v poštev — v grškem, le v majhni meri tudi v latinskem jeziku. Koliikor gre za papire pred Caracalovo konstitucijo, spoznavamo iz njih grško-egiptovsko pravo in pravno miselnost. Papiri po 1.212 po Kr., ko velja rimsko pravo tudi v Egiptu, pa kažejo, kako težko je formalna veljavnost rimskega prava prišla tudi v praksi do popolne veljave.³³ Kompromisi, ki so plod boja starega pravnega reda z rimskim, nudijo romanistu dragoocene migljaje za spoznavanje vzhodne miselnosti^{33a} in ga podpirajo pri odkrivanju pošameznih interpolacij.

Tri stoletja je ostal principat v veljavi. V tem času je princepsova moč naraščala, kar se izraža tudi v zasebnopravnem oziru: *extraordinaria cognitio* se vedno bolj uveljavlja in končno povsem izpodrine formularno postopanje, cesarski reskripti postajajo vedno važnejši pravni vir — v Dioklecijanovih³⁴ reskriptih vzcvete zadnje cvetje rimskega pravnega klasicizma.

1923, in razširjeno kot *Indice delle parole, frasi e costrutti, ritenuti indizio di interpolazione nei testi giuridici romani*, Milano 1927.

³¹ Osnovno delo je še vedno *Mitteis-Wilcken, Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde*, Leipzig-Berlin, 1912; poleg tega je omeniti P. M. Meyer, *Juristische Papyri*, Berlin 1920; Schubart, *Einführung in die Papyruskunde*, Berlin 1918; jako pregledna je njegova *Papyruskunde v Gercke-Norden, Einleitung in die Altertumswissenschaft*, 9. zv.

³² *Wilcken, Grundzüge* (I, 1), str. 1.

³³ O tem podrobneje *Mitteis, Reichsrecht und Volksrecht*, Leipzig 1891 — delo, ki je odločilno vplivalo na razvoj papirologije. — Prim. *Taubenschlag, Geschichte der Rezeption des römischen Privatrechts in Aegypten*, v *Studi in onore di P. Bonfante*, I, str. 369—440, Rim 1929.

^{33a} Kot primer, koliko utegne pridobiti romanistika od papirologije, naj navedemo *Arangio-Ruiz, Istituzioni di diritto romano*, 2. izd., Napoli 1927.

³⁴ Pregledno podaja sistem zasebnega prava koncem klasične dobe *Taubenschlag, Das römische Recht zur Zeit Diokletians*, v *Bulletin*

Od Septimija Severa dalje prevladuje tudi v Rimu vedno bolj orientalska miselnost. Meščanstvo postaja napram državi vedno bolj brezbrizno,³⁵ o usodi prestola dejansko odloča armada. Neprestane vojne vedejo koncem tretjega stoletja do hude gospodarske krize, ki pomeni v marsičem povratek k naturalnemu gospodarstvu.³⁶ Maksimiranje cen,³⁷ plačevanje davkov in vojaških mezd v naturalijah³⁸ so jasne priče za takratne težavne gospodarske razmere. Principat Avgustove koncepcije je bil že izrabil svoje življenjske sile, za »nove« Rimljane je postala potrebna druga oblika vladanja — dominat.³⁹

V. BIZANTINSKA DOBA.

Z Dioklecijanom se pričinja absolutna monarhija,¹ ki postane pod Konstantinom tudi dedna. Politična in gospodarska zapuščina principatske dobe ni bila razveseljiva. Gospodarstvo je bilo v razsulu, poslabšani denar je izgubil mnogo na svoji vrednosti, obrestna mera je bila visoka,² drž. uprava neenotna, v različnih teritorijih različna. Ako upoštevamo še velike kulturne in narodnostne razlike med posameznimi deli cesarstva, ni presenetljivo, da so novi organizatorji skušali rešiti vse težave z uvedbo močne, absolutne monarhije. V resnici tudi ni bilo drugih činiteljev, ki bi bili zlasti npravno usposobljeni, da prevzamejo vodstvo države.

Vzor za novo ureditev je bila perzijska despotija Sasanidov, ki so l. 226 po Kr. stopili na mesto partiških Arsacidov. *International de l'Académie Polonaise des Sciences et Lettres, Krakov, 1925, str. 142 ss.*

³⁵ Stein, *Geschichte des spätrömischen Reiches*, I, str. 24.

³⁶ Stein, o. c., str. 21.

³⁷ Dioklecijanov edikt iz l. 301. po Kr.

³⁸ Stein, o. c., str. 61 s.

³⁹ Prim. O. Th. Schulz, *Vom Prinzipat zum Dominat*, Paderborn 1919; Stein, o. c., zlasti str. 1—93; Rostovtzeff, *The social and economic history*, str. 416—487; Homo, *Les institutions politiques Romaines*, str. 288 ss., 333 ss.

¹ Glede literature prim. zadnjo opombo prejšnjega odstavka, vrh tega naj navedemo tudi Heisenberg, *Staat und Gesellschaft des byzantinischen Reiches*, v *Kultur und Gegenwart*, II, IV, 1, Leipzig-Berlin 1923, 2. izd., str. 364 ss.

² Rostovtzeff, o. c., str. 419, 421.

dov.³ Že Dioklecijan in Galerij uvedeta perzijski dvorni ceremonijel,⁴ kmalu sledita diadem in proskineza — jasni simptomi novega razvoja. Vsa oblast, tudi zakonodajna, je odsej združena v cesarjevih rokah.

Vsa država se organizira enotno. Senatu odvzame Dioklecijan upravo (senatskih) provinc,⁵ zgodovinsko nastale razlike med posameznimi deli države vedno bolj izginjajo. Mestne samouprave niso z novim režimom združljive, zato tudi nje nadzira po svojih organih (*curatores*).⁶ Nujno pa postane v novih razmerah birokracija velevažen činitelj. Njena moč je zlasti v zapadnem cesarstvu tako velika, da preprečuje⁷ izvršitev mnogih socialnopolitično⁸ važnih zakonov.

Državna uprava temelji finančno na pristojbinskem načelu (športule).⁹ Vobče je zlasti v provincah zelo koruptna, kar kaže najbolj okolnost, da se smatra državna služba kot najboljša prilika za obogatjenje.¹⁰

Za novi režim ni prikladen Rim s svojo tradicijo; težišče države se prenese na vzhod, v Carigrad.

Kmetski stan je tudi v tem času izmed vseh številčno najvažnejši, toda v ogromni večini ga tvorijo le koloni, vezani na svoj poklic in svojo grudo.¹¹ Dednost se uveljavlja ved-

³ Stein, o. c., str. 7 s.; Homo, o. c., str. 334 ss.

⁴ Stein, o. c., str. 8, 102.

⁵ Stein, o. c., str. 102.

⁶ Stein, o. c., str. 70 s.; Kübler, str. 337.

⁷ Prim. Stein, o. c., str. 504 s., 508, 556.

⁸ Prim. glede socialnopolitičnih tendenc v rimskem pravu Krek, Pomen rimskega prava nekdanj in sedaj, v Zborniku znanstvenih razprav, I, str. 133 ss.; Pfaff, Über den rechtlichen Schutz des wirtschaftlich Schwächeren in der römischen Kaisergesetzgebung, Weimar 1897. — V zvezi z načelom, da nalaga lastnina dolžnosti napram splošnosti, ki je sprejeto v moderne ustave, je zanimivo opozoriti, da izraža isto misel že Justinijan v Inst. 1, 8, 2: *expedit enim rei publicae, ne quis re sua male utatur*. (Prim. tudi Wenger, Der heutige Stand der röm. Rechtswissenschaft, str. 13 in op. 22.) Prim. dalje n. pr. D 39, 3, 1, 12; D 6, 1, 38.

⁹ Stein, o. c., str. 23 s., 69.

¹⁰ Prim. Rostovtzeff, o. c., str. 475; Stein, o. c., str. 276 s., 302 in passim.

¹¹ Stein, o. c., str. 302; Rostovtzeff, o. c., str. 472.

no bolj tudi pri drugih poklicih: obrtnikih, vojakih, dekurijskih.¹² Dejansko, dasi ne pravno, je tudi uradniški poklic deden¹³. Vse to vodi do postanka kast, ki se celo po nazivih: *perfectissimus, clarissimus, spectabilis, illustris* itd., natančno razlikujejo med seboj.

Srednjega stanu primanjkuje, vsled česar si stojita veliko uboštvo in silno bogastvo grozeče nasproti.¹⁴ Vpliv plutokracije in veleposestva (*potentes*) se občuti v vsem javnem življenju. Kazensko pravo razlikuje med *honestiores* in *humiliores* (*plebei, tenuiores*),¹⁵ iz raznih cesarskih konstitucij¹⁶ pa smemo indirektno sklepati, da je imel neimoviti le malo upanja, da bo pred sodiščem prišel do svoje pravice napram nasprotniku — mogočnjaku. Prav to nam potrjuje tudi dejstvo, da je mnogo svobodnih ljudi v tem času zamenjalo svojo svobodo z zaščito in varstvom (*patrocinium*),¹⁷ ki jim ga je nudil mogočnjak. Ako upoštevamo, da so zlasti na zapadu bogati zasebniki (n. pr. Stilicho) imeli tudi lastne oborožene čete (*bucellarii*),¹⁸ nam bo njihov vsestranski vpliv lažje razumljiv. Priznati je treba, da so posamezni cesarji že iz fiskaličnih razlogov skušali ščititi tlačeni narod. Temu cilju je bil namenjen institut zaščitnika revnih slojev *defensor civitatis* (ἐκδιχοϛ),¹⁹ ki naj bi zastopal njihove interese napram mogočnim. Ker pa je po večini manjkalo osebnosti, ki bi hotele in mogle uspešno vršiti izredno težko funkcijo, je tudi to stremljenje ostalo brez trajnega uspeha.

¹² Prim. Kübler, Decurio, s. v. v Pauly-Wissowa, RE; Kübler, str. 341 ss.

¹³ Rostovtzeff, o. c., str. 473.

¹⁴ Prim. Rostovtzeff, o. c., str. 477 s.; Stein, o. c., str. 365, 504, op. 5. 509 in passim.

¹⁵ Prim. Mommsen, Römisches Strafrecht, Leipzig 1899, str. 245, 1035; Stein, o. c., str. 44 ss.

¹⁶ N. pr.: C 2, 13, ll. 1 in 2; C 2, 14, 1.

¹⁷ Stein, o. c., str. 20, 506 s.; Kübler, 340.

¹⁸ Stein, o. c., str. 365.

¹⁹ Seeck, Defensor civitatis, s. v., v Pauly-Wissowa, RE; Stein, o. c., str. 277 s.

Vendar pa se je ohranila v narodu živa zavest na slavno preteklost, kar kaže že okolnost, da se povsem drug narod v Bizancu naziva še vedno Ρωμαῖοι in ne Ἕλληνας.²⁰

Vse novo pravo je sedaj cesarsko pravo (*leges* v nasprotju z dotedanjim *ius*). *Ius respondendi* se v dobi dominata več ne podeljuje,^{20a} odlični položaj avtoriziranih juristov ni v duhu novega režima.

Na cesarsko zakonodajo vplivata dva nova činitelja: krščanstvo in orient. Pod vplivom prvega²¹ se polagoma omilijo nekatere klasične ostrine, naziranje o zakonu (*matrimonium*) in rodbini se v marsičem izpremeni, zaščita slabotnih v državi kakor tudi v rodbini se poveča. Orientalaska miselnost uvede v zakonodajo dolgovezen, nejasen slog, preobložen s titulaturami in bizantinizmi, kazensko pravo postane mnogo krutejše.

Pomembnih pravnikov v tej dobi ni; velike duhove pritegne v veliki meri teologija v svoj krog. Zbirke klasičnega prava so več ali manj mehanične kompilacije (*Fragmenta Vaticana*, *Collatio*, *Consultatio*). Toda one že vsebujejo tudi cesarsko pravo, obe zasebni zbirki iz Dioklecijanove dobe (*Codex Hermogenianus* in *Gregorianus*) pa sta namenjeni le cesarskemu pravu.

Razveseljiv pojav te dobe so pravne šole, med njimi najpomembnejša v Beritu.²²

V klasični dobi je doseglo rimsko pravo višek svojega notranjega razvoja, manjkala pa mu je še zunanja oblika, v kateri bi moglo postati skupna svojina kulturnega sveta. Obseženo v spisih klasikov je bilo težko dostopno²³ in premalo pregledno; še večje težave so nastale, čim so glede istega

²⁰ Heisenberg, Staat und Gesellschaft des byzantinischen Reiches, str. 365.

^{20a} C 1, 14, 1 (Konstantin I. 316): *Inter aequitatem iusque interpositam interpretationem nobis solis et oportet et licet inspicere.*

²¹ Prim. Bruns-Lenel, Geschichte und Quellen des römischen Rechts, str. 375.

²² Prim. Collinet, Histoire de l'école de droit de Beyrouth, Paris 1925; Collinet, Les preuves directes de l'influence de l'enseignement de Beyrouth sur la codification de Justinien, Liège 1927.

²³ Prim. konstitucijo Tanta, § 13.

vprašanja razni klasiki — če predklasičnih juristov niti ne upoštevamo — imeli različno naziranje. Kako neprijetno je bilo takratni praksi že razlikovanje med civilnim in honorarnim pravom, sklepamo lahko iz primeroma zgodnjih poskusov klasikov (prim. n. pr. Celzove in Julijanove digeste), da v istem delu obravnavajo obe pravni masi. Prav tako nam kažejo obsežna dela zadnjih velikih klasikov, Pavla in Ulpijana, stremljenje, zbrati vse veljavne civilne odn. honorarne pravne norme.

Prizadevanja cesarja Teodozija II. nam pričajo, da se je že začetkom petega stoletja na Vzhodu živo občutila potreba po uradni zbirki veljavnega prava. Dočim prvi, precej široko zasnovani kodifikacijski načrt iz l. 429 ni uspel, je zbral Teodozij II. l. 438 v posebnem zakoniku (*codex Theodosianus*) vsaj veljavno cesarsko pravo, nastalo od Konstantina dalje. Uporabljanje klasičnih spisov pri sodiščih pa je skušal urediti z zakonom o navajanju (l. 426), ko je vkljub mnogim pomanjkljivostim vendar podal določene smernice in s tem pospeševal stalnost pravosodstva.

Ko pa so pričetkom šestega stoletja v novih germanskih državah na zapadu nastale uradne zbirke rimskega prava (*lex Romana Wisigothorum*, *lex Romana Burgundionum*, *edictum Theodorici*), je zahteval že prestiž Bizanca,²⁴ da kodificira rimsko pravo. Justinijan, nekdanji kmetski sin, doma iz Tavrezija pri Skoplju, temeljito izobražen, je rešil težavno nalogo izredno hitro. Da je imel že gotov načrt za svoje delo, ko je postal cesar, je več kot verjetno.²⁵ Najprej je zbral cesar-

²⁴ Do tega, tudi po mojem mnenju pravilnega zaključka prihaja Relja Popović, Neka pitanja iz Justinijanove kodifikacije (v Arhivu za pravne i društvene nauke. knj. XVI), Beograd 1928, sep. odt. str. 6. — Navedena lepa študija kaže, koliko zanimivih vprašanj hrani še vedno Justinijanova kodifikacija.

²⁵ V tem oziru se ne strinjam s Popovićem, o. c., str. 8 ss. — Hitro postopanje pri zakonodajnem delu — v sedmem mesecu svoje vlade odredi Justinijan že kodifikacijo cesarskega prava — kaže na to, da je imel že ob nastopu svoje vlade določen načrt. Da že takoj začetkoma ne napoveduje zbirke klasičnega prava, bo morda razumljivo, ako pomislimo, da je bil uspeh take naloge več kakor dvomljiv; neuspeh Teodozija II. glede načrta iz l. 429 je gotovo svaril pred objavljenjem daljnosežnih

sko pravo in ga l. 529 objavil kot *Codex Iustinianus*. Nato se je lotil gigantskega dela, da zbere spise klasičnih juristov in iz njih sestavi zakonik — digeste. Nam se zdi to ravnanje ne- navadno; toda ako se spomnimo, da so tedaj često podirali antične stavbe, da so iz njih dobili gradivo za nove,²⁶ pa je Justinijanovo postopanje povsem v skladu z metodami takratne dobe. Tedanji generaciji je manjkalo lastne ustvarja- joče sile, juristično je niti zdaleka ni mogoče vzporejati s kla- sičnimi velikani — presegala pa jih je po svojem organizator- nem talentu, po svoji sistematiki, dočim je bilo starim Rim- ljanom vprav shematiziranje in kategoriziranje vobče tuje.²⁷ Več interpolacij,²⁸ ki jih je v digestah izvršila Tribonijanova komisija, ima v njihovih klasifikacijskih težnjah (kompleto- maniji²⁹) svoj zadnji vzrok. Bajno hitro je bilo dovršeno ogrom- no delo, ki je sprejelo za svojo osnovo zadnji (Ulpijanovo in Paulovo) obdelavi rimskega prava. Leta 533 objavi Justinijan digeste, potem ko je bil par tednov prej že objavil institucije, ki so hkrati učbenik in zakon. V zvezi z dosedanjim delom je postala potrebna revizija zakonika iz l. 529, ki je bil tako

zakonodajnih programov, kojih neuresničenje bi prestižu mlade dinastije utegnilo zelo škodovati. Da ni manjkalo tudi pesimističnih glasov o uspehu, zlasti pa o času dovršitve, razvidimo iz konstitucije Tanta, § 12: ... *quae ut primum separari coepit, neque in totum decennium compleri sperabatur.*

²⁶ Stein, o. c. str. 558.

²⁷ Opozorimo naj le na pestro raznolikost mednarodnih pogodb, ki jih je stari Rim sklepal z različnimi mesti (*amicitia, foedus aequum, foedus iniquum, deditio*, i. dr.). — Prim. Wenger, *Das Recht der Griechen und Römer*, str. 156; Kübler, str. 111; Neumann, s. v. foedus, v Pauly-Wissowa, RE.

²⁸ N. pr. trodelba: *actiones rei persecutoriae*, »poenales« in *mixtae* (zadnja vrsta je interpolirana); po klasičnem pravu so bile le zemljiške služnosti »servitutes«, Tribonijan pa razširi pojem tudi na osebne služnosti. — Glede »*actiones mixtae*« prim. Cuq, *Les institutions juridiques des Romains*, II, Paris 1908, str. 871; Isti, *Manuel des institutions juridiques des Romains*, Paris 1917, str. 825; Audibert, v *Nouv. Revue Historique*, 28 (1904), str. 694; Albertario, v *Bullettino dell' istituto di diritto romano*, 26 (1923), str. 95 ss. — Glede servitut prim. Longo, v *Bullettino del' istit. di dir. rom.*, 11 (1898), str. 281 ss.

²⁹ Izraz je Ermánov: Siber, *Römische Rechtsgeschichte*, str. 71.

leta 534 vnovič publiciran. Kodifikacija rimskega prava je bila s tem končana. Epohalno delo, ki ga je v osmih letih svojega vladanja — ako ne upoštevamo dopolnilne novelarne zakonodaje — dovršil Justinijan, mu zagotavlja odlično mesto v kulturni zgodovini človeštva; kot kodifikatorja bi mogli z njim vzporejati morda še Hammurabija in Napoleona I. Posebno občudovanje in hvaležnost romanistov pa zasluži njegov smisel za antične vrednote. V času, ko zapadnega cesarstva ni več, odredi na grških tleh latinsko kodifikacijo,³⁰ s točno navedbo imen in del klasičnih juristov, iz katerih so prevzeti posamezni fragmenti v digeste in nam s tem šele omogoča študij klasičnega prava in spoznavanje posameznih klasikov. Justinijanove zasluge se danes podcenjujejo. V času, ko veljajo vsa stremljenja skoro izključno odkrivanju interpolacij, je on pravi pravcati »*capere emissarius*«, ki se mu pripisujejo vsi formalni in juristični nedostatki v digestah. Ko bodo interpolacijska raziskovanja v glavnem dovršena, bo šele možno presoditi tudi celotno delo ter Justinijanove in Tribonijanove zasluge pravično oceniti; ni dvoma, da bo tedaj splošna sodba o Justinijanovem delu ugodnejša.

Z Justinijanovo kodifikacijo je končan razvoj rimskega prava. Romanista zanima le še vprašanje, kdaj, v kateri obliki in v koliki meri je »*ius perenne gentium*« vplivalo na pravni razvoj modernega kulturnega sveta.

Vzhod in zapad sta hodila svoja pota. V grškem, vzhodnem cesarstvu³¹ latinsko pisani, za prakso premalo pregledni zakonik ni ostal dolgo v veljavi; z isavriškimi cesarji se prično uvajati grški zakoniki: (Ἐκλογή, Νόμος γεωργικός i. dr.). Bazilij Maceđonski in Leon VI. Modri (886.—911.) pa se vrmeta nazaj k Justinianu, dasi je jezik njihovih zbirk, med katerimi so najpomembnejše Bazilike (Τὰ Βασιλικά), grški. Vse navedene zbirke so za nas zelo važne, ker so odločilno vplivale na pravni razvoj južnih Slovanov in zlasti na Dušanov zakonik.

³⁰ Pomisliti je treba, da je velika večina novel pisana že grško, kar kaže, kako zelo je tudi v javnem življenju grščina izpodrinila latinščino.

³¹ Prim. glede razdobij W e n g e r, v *Byzantinische Zeitschrift*, 27 B., Leipzig 1927, str. 407—419, zlasti str. 408 ss.

Na zapadu je našlo po končanem preseljevanju narodov rimsko pravo v bolonjski šoli glósatorjev novo žarišče. Ko je gospodarski napredek to zahteval, so z zdravim instinktom evropski narodi sprejeli rimsko pravo, po večini v obliki Justinijanove kodifikacije.³² Pa tudi tam, kjer do formalne recepcije ni prišlo, je imelo rimsko zasebno pravo pomemben vpliv.³³ Ko so od konca XVIII. stoletja dalje nastale na državnih teritorijih domače, nacionalne kodifikacije, tudi te niso mogle pogrešati neminljivih vrednot, ki jih vsebuje rimsko pravo. One so v svojem bistvu veren odsev domače romanistike takratne dobe in s tem so v pretežni meri v legislativni obliki zopet recipirale rimske pravne norme.

Od vzhoda in zapada je vplivalo rimsko pravo na naš, jugoslovanski pravni razvoj. Kakor smo dolžni, da sodelujemo pri vseh stremljenjih moderne romanistike, tako mora naša posebna ljubezen veljati postklasični in postjustinijanski dobi. Ugotoviti vezi, ki vodijo tu iz antike do naše dobe, je samo po sebi naša specialna naloga.

Ako končno upoštevamo, da je rimsko pravo danes še vedno ena izmed najjačjih vezi evropske kulturne skupnosti, da je skupni pravni jezik našega in večjega dela ameriškega kontinenta, postane jasno, da je njegov študij tudi najboljši uvod v primerjalno zasebno pravo. Rapidni tehnični napredek je omogočil, da so se v naši dobi gospodarsko in kulturno zblížali najbolj oddaljeni narodi in države. Iz tega dejstva porajajoče se potrebe silijo moderno civilistiko, da proučuje intenzivno tudi tuja zasebna prava. Najboljši ključ nudi za to spoznavanje pač rimsko pravo, ki je za imovinsko pravo navzlic posameznim razlikam dejansko še vedno *ius commune* formalno neodvisnih pravnih redov različnih držav.

Mirno bomo tako pritrdili izreku visokega sodnika južnoafriške unije, Kotzéja, ki je, poznavajoč iz lastne prakse an-

³² O vzrokih recepcije rimskega prava prim. K r e k, Pomen rimskega prava nekdanj in sedaj, v Zborniku znanstv. razprav, I, str. 119 ss.

³³ K r e k, l. c., str. 123 ss. op. 3 a; glede vplivov rimskega zasebnega prava na angleško prim. zlasti W i l k e, Römischrechtliche Einflüsse auf die Rechtsentwicklung im britischen Weltreich, v Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie, XX, str. 293 ss.

gleško in rimsko pravo, dejal, da pomena študija rimskega prava ni mogoče precenjevati.³⁴

Vprašanje omilitve in poostritve kazni po novem kazenskem zakoniku.

Dr. Metod Dolenc

I. Uvod. Velika strogost kazenskih postavk po avstrijskem kaz. zak. se je v praksi spričo ustanovljene izredne pravice zljajševanja kazni (§§ 54 in 266 k. z., § 338 k. pr. r.) obrnila takorekoč v nasprotno smer. Sodniki so, — če le mogoče, — izkonstruirali olajševalne okolnosti, pa vedno domnevali, da se bo obsojenec »tudi ob manjši kazni poboljšal«, ter izrekli skoraj redno kazni daleč izpod najnižje mere kazenskega postavka. Razen tega so imeli sodniki pravico, da so smeli skrajšati kazni na prostosti, kjer niso bile preko pet let zagrožene, v prilog boljšega preživljanja obsojenčeve rodbine (§ 55 k. z.), oziroma obsojenca samega ali njegove rodbine (§ 260 b). Izprememba kazni na prostosti pa še ni smela izreči poljubno v katerokoli vrsto, ampak v omejenem okviru. Samo za eno stopnjo milejše kazensko sredstvo je bilo dovoljeno, toda za hudodelstva ne izpod ječe. Poostritev kazni preko kazni, odrejene od zakona, je bila izključena. Kazenski zakoni bivše Avstrije niso nikjer nobenega takega primera ustanovili. Šele z uvedbo splošnega dela srbijanskega kazenskega zakonika za presojo zločinov po zakonu o zaščiti javnega reda in varnosti v državi z dne 2. avgusta 1921 so se sodniki v Sloveniji seznanili s takim institutom (§§ 71, 72 srb. kaz. zak.).

V praksi bo po novem kazenskem zakoniku pravno stanje korenito izpremenjeno. Mislimo, da ne bo odveč, če podamo v naslednjem sistematičen pregled vseh določb, ki se tičejo omilitve in po-

³⁴ »The basis of all is the study of the Roman law the importance of which cannot be overrated.« Citat pri Levyju v SZ 47, str. 543.

ostritve kazni. O očuvalnih sredstvih tu ni govora. Morda olajšamo vsaj nekoliko s tem preorientacijo, ki bo baš glede tega vprašanja prav tako nujna, kakor tudi potrebna.

II. Skrajšanje (znižanje) ali podaljšanje kazenskega sredstva. Kazenski postavki novega kaz. zak. so tudi zelo strogi, vobče pa tako razsežni, da bo sodišče za navadne primere lahko našlo pravo kazen v normalnem okviru. Kaj čisto se poslužuje novi kaz. zak. tudi alternativne zagrojitve kazenskih sredstev. V takih primerih bo sodišče izrekalo strožjo vrsto kazni, če je kaznivo dejanje poteklo iz nečastnih nagibov ali če kaže hudobni storilčev značaj (§ 74 nov. k. z.). Novi kaz. zak. nalaga sodišču individualizacijo vsakega primera kaznovanja pod vidikom, da se kazen ne sme odmerjati po teži kaznivega dejanja, ampak po stopnji storilčeve kazenske odgovornosti (§ 70, odst. 1, nov. kaz. zak.). Smernice za individualizacijo so podane v 2. odst. § 70 ter so razvrščene po subjektivnih in objektivnih momentih.

Razlogi, ki so vodili sodišče do izbere konkretne kazni med več alternativno zagroženimi kazenskimi sredstvi, morajo biti v razlogih sodbe navedeni (§ 293, 2. odst., k. p.).

Tisti zelo razsežni okvirji kazenskih postavk pa so vendar fiksnejši, kot je bilo to po avstr. k. z. Novi kaz. zak. pravi v § 37, da časna robija ne sme biti krajša od enega leta, ne daljša od dvajsetih let. V § 38 je rečeno isto glede zatočenja. Po § 39 velja glede strogega zavora in zavora, da ne smeta biti krajša od 7 dni, a ne daljša od 5 let. Tu treba takoj pripomniti, da se prepoved podaljšanja preko 20 let (robija, zatočenje) ali 5 let (strogi zapor, zapor) resnično pod nobenimi pogoji ne bo smela kršiti. Dosludna robija ne šteje sem, ker je ta kazen samo za natančno določene primere ex lege odrejena; dosludnega zatočenja pa sploh ni. Po drugi strani pa je novi k. z. v isti sapi, ko je izrekel prepoved, da se ne sme izreči kazen na prostosti v višji meri, kakor je določena v zakonito odrejenem maksimu, izrekel tudi prepoved, da se ne sme iz-

reči kazen na prostosti v nižji meri od zakonito določenega minima in to v istem stavku in takorekoč z istimi besedami, pa je vendar sam dopustil, da sme sodišče najnižjo mejo kazni na prostosti premakniti in potisniti še nižje navzdol. (Gl. o tem zdolej V, b, c). Toda takšni primeri so v zakonu izrečno določeni in bodo resnično precej redki.

III. Izprememba kazenskega sredstva. Kar se tiče denarne kazni je določena najnižja meja z zneskom 25 Din, ki se ne da znižati pri nobenih olajševalnih okoliščinah, ampak samo tedaj, če gre za posebno lahek primer, ki je kot tak v zakonu izrečno ustanovljen. Druga razlika od pravnega stanja po avstr. k. z. je v izpreminjanju kazenskega sredstva, da se omili kazen. Smrtna kazen se je tam pač *ex lege* izpreminjala pri obsojencih, ki še niso izpolnili dvajsetega leta, v kazen težke ječe med 10 in 20 leti (§ 32 k. z.). Sicer se pa smrtna kazen od sodišča nikoli ni smela izpremeniti v kazen na prostosti. Bila je absolutno zagroženo kazensko sredstvo, ki ga je mogel le vladar po milosti izpremeniti v blažjo kazen (§ 341 k. pr. r.). Težka ječa se je pač smela z uporabo izredne pravice zlaščanja izpremeniti v ječo, kazen ječe pa se ni dala izpremeniti v strogi zapor ali še blažjo kazensko sredstvo. Strogi zapor se je smel izpremeniti v zapor, zapor v denarno kazen, strogi zapor pa ne v denarno kazen. Pogoj za uporabo izredne pravice izpremenitve kazenskega sredstva v označenem ozkem okviru je bil po § 54, da se je sešlo več olajševalnih okoliščin, »po katerih se sme poboljšanje zločinca za trdno nadejati«. Analogna določba § 338 k. pr. r. pa je v porotnem sodstvu izključila možnost, da se spremeni kazensko sredstvo. Izprememba kazenskega sredstva strogega zapora v zapor je bila dovoljena po § 266, izprememba zapora v denarno kazen pa po § 261 k. z.

Po novem k. z. ni nobene absolutno zagrožene kazni, ki bi je sodišče samo ne smelo izpreminjati, če so dane olajševalne okoliščine. Sicer je pa smrtna kazen kot edino kazensko sredstvo zagroženo samo enkrat, namreč pri naklepni usmrtitvi ali poskušeni usmrtitvi kralja ali prestolonaslednika ali kraljevskega namestnika po

§ 91. V vseh ostalih osmero primerih dopuščene smrtne kazni je zagrožena samo alternativno (gl. §§ 167, 2. odst., 189, 191, odst. 3, 196, odst. 3, 197, odst. 3, 200, odst. 2, 201, odst. 2, 328, odst. 2), torej tako, da zakonodajec a priori dovoljuje, da sme sodišče že samo opustiti uporabo smrtne kazni in izreči robijo, v nekaterih primerih dosmrtno, drugod dosmrtno ali časno. Toda tudi v omenjenem edinem primeru zagrožitve smrtne kazni kot edine kazni ta kazen ni absolutna. Sodišče samo jo sme tudi v primeru § 91 izpremeniti pod pogoji, o katerih bomo govorili še pozneje (gl. V, a, b, c). Enako se da izpremeniti tudi dosmrtna in časna robija, zatočenje, strogi zapor in zapor v blažje kazensko sredstvo, — pa doklej? Ne samo za eno samo stopnjo kot po avstr. k. z., ampak, kakor bomo videli, zdaj bolj omejeno, zdaj bolj prosto, vsekako pa preko ograde samo prve nižje vrste kazenskega sredstva.

Mimogrede omenjeno, ni v novem kazenskem zakonu nikjer izrečno navedeno, kaj velja za manj hudo kazensko sredstvo. Toda iz razvrstitve v § 35 se mora v pogledu na celokupno zasnovo novega kazenskega zakona sklepati, da velja v vrsti kazni od smrtne kazni navzdol vsako kazensko sredstvo kot za eno stopnjo milejše. Dosmrtna in časna robija veljata za eno samo vrsto. Če pravi § 74 »kjer dopušča zakon izbor med dvema ali več vrstami kazni«, misli na vsakteri zakon s kazenskopravno vsebino, eventualno na take zakone, ki nastanejo šele v bodočnosti. Kajti v posebnem delu novega kazenskega zakonika ni nobenih alternativno zagroženih kazenskih postavk preko dveh alternativno navedenih kazenskih sredstev. Edino § 318 govori v enem stavku o treh kazenskih sredstvih, toda tudi tu veljata le po dve in dve zagroženi kazenski sredstvi, enkrat za preproste primere, drugokrat za lažje.

Posebej je treba opozoriti še na določbe, ki veljajo za kaznovanje starejših maloletnikov (v starosti od začetka 18. do konca 21. leta). Po avstr. kaz. zakoniku ni bilo nobene izpremembe kazenskega sredstva razen že omenjene določbe § 52 glede obsojencev, starih od začetka 15. do 20. let. Po § 30. nov. k. z. pa je glede kazenskih sredstev smrti, robije

in zatočenja sodišče zavezano, da jih pri starejših maloletnih obsojencih izpremeni v drugačno kazensko sredstvo.

IV. Poostritve kazenskih sredstev. Kakor že omenjeno, bivši avstr. k. z. ne pozna nobenega zvišanja kazni preko najvišje zagrožene mere na prostosti, a denarne kazni so vedno odrejene po maksimalni postavki, ki se prekoračiti ne sme. Pač pa so deloma generalno, deloma specialno ustanovljene možnosti poostritve kazni s postenjem, trdim ležiščem, samotnim zaprtjem, temnico in z izgonom (§ 19), h katerim pride po § 253 še težje delo. Novi k. z. je ustanovil pač izgon za očuvalno odredbo (§ 50), opustil pa je v smislu zahtev moderne kriminalne politike prav vsako poostritev kazni na prostosti s postenjem, trdim ležiščem i. t. d. Podobne poostritve bodo dovoljene splošno edino le kot disciplinske kazni po § 78 zak. o izvrš. kazni na prostosti, posebej pa pri uporabi določb § 69, odst. 3 k. z. (gl. zdolaj VI., b). Pri denarnih kaznih pa je zakon opustil označiti najvišjo mero tako, da in thesi sodišču ni zabranjeno izreči denarne kazni na milijone dinarjev, če kaže poedini pravilno individualizirani primer, da je to pravično in potrebno. Edino ena izjema je glede poostritve kazni na prostosti ustanovljena, ki pa se giblje v popolnoma drugačni smeri. Če je bil nagib kaznivega dejanja koristoljubje storilčevo in če spozna sodišče, da je primerna kazen — pogoj je, da zakon predpisuje tako kazensko sredstvo —, robija ali strogi zapor, jo izreče, pa jo sme dopolniti (praktično je to seveda poostritev) z denarno kaznijo od 25 do 250.000 Din, — toda le tedaj, če zakon ne odreja že sam denarne kazni na drug način. Kjer n. pr. zakon kumulira kazen na prostosti z denarno kaznijo (kumulativna denarna kazen), pa bilo do kateregakoli določenega najvišjega zneska, bilo brez takšne navedbe, je poostritev s supletorično denarno kaznijo po § 45 izključena.

V. Načini omilitve. Četvero načinov omilitve kazni moramo ugotoviti v novem kazenskem zakoniku:

a) po § 71, ker so podane »ena ali več okoliščini, zbog katerih je treba kazen omiliti«; mi

jih hočemo na kratko imenovati olajševalne okolnosti, dasi tega izraza v k. z. ni;

b) po § 72, ker je po zakonu dopusten primer, da sodišče določi kazen po svobodni oceni;

c) po posebnih določbah k. z., kjer ustanavlja zakon t. zv. posebno lahek primer;

d) po posebnih določbah k. z., kjer sicer zakon ne ustanavlja t. zv. posebno lahkega primera, pa vendar dopušča izjemo z omilitvijo kazni.

K a) Novi kaz. zak. ni nikjer definiral ali vsaj razložil pojma olajševalnih okolnosti: Prepuščeno je sodišču, da ustanovi po smernicah, ki jih odreja § 70 za pravilno individualizacijo, kaj naj smatra sodišče za olajševalno okolnost. Vobče bodo veljale seveda takšne okolnosti, ki jih navajajo §§ 46, 47 bivšega avstr. k. z. tudi po novem kaz. zak. za olajševalne okolnosti; toda vseskozi le arbitrarno. Celo za poskus velja po § 32, 1. odst., da je le fakultativno olajševalna okolnost, če je to ob pravilni individualizaciji primerno in nujno potrebno. Posebej naj opozorimo na tisto olajševalno okolnost, ki se je po doslejšnji praksi tolikokrat uveljavljala, če je šlo za kaznivo dejanje pod vplivom alkohola. Tu se je pač vedno navajala »razburjenost« ali »lahko omračenje duha« in pod. in je štela nekako a priori in za vsako ceno za olajševalno okolnost, čeprav je bil morda zločinec nagnjen k pijančevanju in k povzročevanju izgredov v pijanem stanju, kar je po pravici imeti za obtežilno okolnost. Pri pravilni individualizaciji ne more šteti vsaka opitost za olajševalno okolnost; to je n. pr. v § 77 češkoslov. načrta za kazenski zakonik naravnost izključeno.

Značaj »olajševalnih okolnosti« po § 71 nov. kaz. zak. pa se nikakor ne sme vzporejati s »*circonstances atténuantes*« v Napoleonovem Code pénale (po dopolnitvi z zakonom z dne 28. aprila 1832), ali z »*mildernde Umstände*« v k. z. za Nemčijo. Tu je n. pr. v § 264 rečeno: »Kdor utaji tujo premično stvar, ki jo ima v posesti ali hrambi protipravno..., se kaznuje z ječo do treh let... Ako so dane olajševalne okolnosti sme se izreči kazen do 900 mark.« V postopanju pred porotniki so morali biti po-

rotniki v takih primerih vselej izrečno posebej vprašani, ali priznajo obsojencu »olajševalne okolnosti«, ne da bi bili dolžni specializirati, katere so tiste okolnosti, ki jih oni štejejo in hočejo, da bodo upoštevane za olajševalne. Že besedilo v § 71: »Če sodišče spozna, da je ena ali več okolnosti, zbog katerih je treba kazen omiliti,« kaže jasno, da po zakonodajčevi miselnosti ne gre za abstraktni institut »priznanja omilitve«, ampak za konkretne, individualno specializirane olajševalne okolnosti, kakor jih je tudi srb. kaz. zak. imel v § 59 eksemplifikativno navedene. Razlika pa je v glavnem ta, da po § 71 zadostuje ena sama olajševalna okolnost, da sme sodišče izreči omilitve, dočim je bilo treba po § 60 srb. kaz. zak. najmanj dveh. Tista ali tiste olajševalne okolnosti pa morajo biti v razlogih sodbe navedene (§ 293, 2. odst. k. p.). Taka ali take okolnosti pa se smejo uporabljati za omilitve kazni, ne da bi moralo sodišče izrečno ugotavljati, da pričakuje zaradi njih poboljšanje obsojenca.

Misel vodnica v določbi § 71 je: Kjer kazenska odgovornost storilca kot individua ni takšna, da bi ustrezala občni normalni stopnji, ki jo zamišlja zakonodajec kot tipični okvir za kaznovanje, tam naj se — radi pravilnejše individualizacije — izreče milejša kazen. Doslej večkrat samo formalno naštevanje olajševalnih okolnosti ne glede na njih psihološko oceno v pogledu kazenske odgovornosti bo moralo odpasti. Kontrola, da so dane olajševalne okolnosti; ali je njen ali njihov značaj primeren za omilitve kazni; ali se je omilitve izvršila ustrezno stopnji kazenske odgovornosti; ali se je izbera med več kazenskimi sredstvi pravilno in smotreno napravila, — pritiče v popolnem obsegu prizivni instanci (§ 352 k. p.). Okvir te kontrole je v primeru z določbami avstr. k. pr. r. zelo razširjen.

Način omilitve se znači vobče za dvojen: ali se potisne spodnja meja kazenske postavke zagroženega kazenskega sredstva navzdol do posebej določene črte, ali pa se določi milejše kazensko sredstvo, oboje pa izključno le v taksativno navedenih primerih.

Namesto smrtne kazni, ki je absolutno samo enkrat določena (§ 91), ima sodišče izbero, da izreče dosmrtno robijo

ali robijo najmanj desetih let. To se pravi, sodišče določi kot milejšo kazen dosmrtno robijo ali pa časno robijo med 10 in 20 leti; nikakor pa ne sme izreči niti robije izpod 10, niti n. pr. 25 let (gl. gori II.).

Dosmrtna robija, ki je zagrožena absolutno samo enkrat (§ 92), v alternativni izberi s smrtno kaznijo samo dvakrat (§§ 104, 105), in če pa vedno le v alternativni izberi med njo in časno robijo (§§ 109, 167, 189, 191, 196, 197, 200, 201, 328), se sme omiliti v časno robijo od 7 do 20 let.

Kjer je zagrožena časna kazen na prostosti, in sicer robija, zatočenje, strogi zapor ali zapor tako, da se ta kazen ne sme spustiti izpod najmanjše posebe določene mere, tam sme biti omilitev edino-le v tem, da se vendarle trpež spusti do najnižje zakonito določene mere, torej pri robiji in zatočenju do 1 leta (§§ 37, 38), pri zaporu in strogem zaporu pa 7 dni (§ 39). To velja navzlic moteči dikciji t. 5 tega § 71 tudi za kazni zapora za prestopke, kajti tudi zaporna kazen je v primerih §§ 182, odst. 2, 192, odst. 1, 205, odst. 1, 245, odst. 1, 276, 301, 307, 308 in 386 zagrožena v okviru s povišano zdoljnjo mejo trajanja zapora.

Kjer pa je zagrožena po t. 4 § 71 časna kazen na prostosti brez označene najmanjše mere, pravi zakon, da »se sme znižati kazen na najmanjšo mero te vrste kazni«. To pa je spričo določb §§ 37 do 39 itak samo po sebi razumljivo in ne pomenja nobene omilitve, ampak določitev kazni v zakonitem okviru. Pač pa je dovoljena takšna omilitev, da se namesto zagrožene časne robije (tudi robija do 20 let je časna robija!), izreče strogi zapor (v okviru od 7 dni do 5 let), namesto zatočenja ali strogega zapora pa zapor (v okviru od 7 dni do 5 let). Kjer je zagrožena kazen z besedami »z robijo«, s »strogim zaporom«, z »zaporom« velja, da je zagrožena v celotnem okviru, ki ga določa zakon v §§ 37 do 39, torej robija od 1 leta do 20 let, strogi zapor od 7 dni do 5 let itd.

Glede t. 3 in 4 § 71 naj razodene primer, kako je to mišljeno: Kdor neopravičeno naklepno zapre drugega za dlje kot mesec dni, se kaznuje z robijo do deset let; če pa je ta oseba vsled tega umrla (posledica je »preterintencionalna«:

gl. § 17 nov. kaz. zak.!), z robijo najmanj šestih let. V prvem primeru je časna kazen določena in sicer v smislu § 37, 2. odst. od 1 leta do 10 let. Tu se sme ob olajševalnih okolnostih določiti kazen robije 1 leta kot najnižja mera, toda, če sodišče pride do prepričanja, da je taka kazen še pretrda in da torej ne ustreza težini kazenske odgovornosti, sme sodišče kazen robije od 1 leta do 10 let nadomestiti s kaznijo strogega zavora od 7 dni do 5 let, torej izreči n. pr. tudi 7 dni strogega zavora, pa tudi 5 let strogega zavora, nikakor pa ne zatočenja ali zavora. V drugem primeru, kjer je najnižja mera robije določena s 6 leti, je s tem postavljen specialen okvir robije od 6 do 20 let. Tu sme sodišče radi ene ali več olajševalnih okolnosti pač izreči kazen robije od 4, 3 let, celo 1 leta, nikakor pa ne sme robijo nadomestiti s kakšnim drugim kazenskim sredstvom, pa naj bi še toliko in tako tehtnih olajševalnih okolnosti govorilo za tako izpremembo. Kazensko sredstvo, ki se je v svrhu omilitve nadomestilo za strožje, se ne sme še dalje izpreminjati. Samo enkratna omilitve je dopuščena.

Kjer je pri prestopkih predpisan le zapor ali zapor in denarna kazen, sme sodišče nadomestiti zapor z denarno kaznijo, toda le, »če se dá doseči svrha kazni tudi z denarno kaznijo«. Zadnji pristavek nekako svari pred nepremišljeno uporabo baš take nadomestitve z denarno kaznijo; kajti po načelu smotrene individualizacije velja to za vsako omilitve brez izjeme. Pomniti treba, da ima zakon tu v mislih samo zapor, ki ni po najmanjši meri, a višji nad 7 dni limitiran; inace t. 3 glede kazni zavora ne bi mogla priti nikoli do uporabe, kar pa zakonodajec baš ni hotel. Dalje: pri kombinaciji alternativne zagrojitve zavora ali denarne kazni omilitve § 71, t. 5 ni uporabna, ker ima sodišče itak izbero, da določi denarno kazen. Dalje: Denarna kazen, ki nadomešča vsled omilitve zapor, je navzgor nelimitirana, navzdol limitirana na znesek 25 Din. Dalje: Za denarne kazni, ki so kot edino kazensko sredstvo zagrožene, zakon ni predvidel nobene omilitve po § 71.

Slednjič treba ugotoviti, da omilitve ali nadomestitve kazni po § 71 nima nobenega vpliva na

kvalifikacijo kaznivega dejanja, ker je kvalifikacija po § 15, odst. 2 in 3 zavisna od predpisane najvišje kazni in v § 71 ni niti sence kakšne izjeme od tega pravila. Torej ostane zločinstvo vedno zločinstvo, najsi se izreče zanj namesto robije samo strogi zapor.

K b) Takšen način omilitve kazni (§ 72) prav za prav ni omilitev, ampak poseben način odmerjanja kazni. Dopustnost uporabe tega načina odmerjanja kazni, to je svobodne ocene kazni pa je odvisna od taksativno ustanovljenih pooblastitev, ki stoje v »zakonu« (ne v »zakoniku«), torej eventualno tudi v stranskih zakonih s kazenskopravnimi določbami.

Take pooblastitve so ustanovljene:

α) v občnem delu novega k. z. v §§ 22 (zmanjšana vračunljivost), 25 (privilegirani primeri dejanja, storjenega v skrajni sili) in 32 (poskus na nesposobnem predmetu ali z nesposobnim sredstvom).

β) v posebnem delu pri dejanjih po §§ 147 (preklic krive prisege ali izpovedbe), 170 (detomor), 171 (neposredna odprava telesnega ploda), 202 (prostovoljna odklonitev posledic kaznivega dejanja zoper občno varnost ljudi in imovine), 245 (otmica maloletnih), 303 (izzivanje žaljenca kot oproščujoč povod pri žalitvah uradnih oseb), 305 (preklic klevete), 321 (povračilo škode pri tatvini ali utaji), 325 (tatvine in utaje med bližnjimi sorodniki), 351 (povračilo škode pri bankrotstvu in malomarni kridi).

V teh primerih (α in β) se vrši odmerjanje kazni svobodno, tako da sme sodišče n. pr. za naklepno usmrtitev po § 167 (to je za umor po definiciji § 134 avstr. kaz. zak.), ki jo izvrši oseba z bistveno zmanjšano vračunljivostjo, zagroženo smrtno kazen omiliti eventualno tudi na 1 dan zapora ali na 1 Din denarne kazni, kajti sodišče ni vezano na vrsto kazni ne na mero kazni. Tu sme torej sodišče iti izpod minimov, ki so določeni v §§ 37, 38, 39 in 42. Seveda je vedno upoštevati, da mora biti kazen resno sredstvo in da ima svoj pomen le, če ustreza njenim funkcijam pravičnega povračila, poboljšanja storilca, ostrašenja drugih in očuvanja družbe. Določba § 72 ne daje pravice oprostiti vsako kazen, a kazen je

vedno neko zlo, ki mora kazati na resnost pri izvrševanju državne kaznovalne pravice. Če je zakonodajec hotel, da se storilec eventualno tudi oprosti, je to posebej odredil (n. pr. v §§ 147, 202, 245, 325, 351).

Ugotovitev glede kvalifikacije dejanj, ki smo jo zabeležili na koncu izvajanj pod V. ad a) velja doslovno tudi tu.

Ta inštitut »odmerjanja kazni po svobodni oceni sodišča« pomenja absolutno novoto v primeru z določbami po bivšem avstr. kaz. zak. Samo posebi se razume, da je omilitve po § 72, prav tako kakor tudi ona po § 71, dopuščena tudi pri pogojni obsodbi.

K c) Zakon pozna v pogledu kaznovanja dvoje vrst posebno lahkih primerov kaznivega dejanja, namreč takšne, pri katerih sme sodišče storilca oprostiti vsake krivde, in pa take, pri katerih sme sodišče omiliti kazen po svobodni oceni. Opredeľuje pa zakon oboje primerov enotno: Po drugem odstavku § 73 se znači za posebno lahek primer, kjer je krivda tako neznatna, posledice kaznivega dejanja pa tako brezpomembne, da ni potrebe za kaznovanje: kazensko-pravna odgovornost zdrkne na tako nizko stopnjo, da ni več upoštevna. Pri takih »posebno lahkih primerih« pooblašča zakon sodišče, da sme storilca oprostiti vsake kazni, ker naj velja: »minima non curat praetor«, ali pa naj izreče kazen po svobodni oceni v smislu § 72. Tu se dá zaradi narave zločina vsekako praktično kaznovati in ni treba dopustiti popolno oprostitev. Prvi primeri, kjer sodišče sme oprostiti, torej fakultativno, če ustreza to pravilni in pravični individualizaciji primera, so v kazenskem zakonu kot posebno lahki primeri *verbis expressis* označeni s pristavkom, da se sme storilec popolnoma oprostiti (glej §§ 21, 32, 171, 202, 245, 250, 324, 325, 365, 370, 373). Enako tudi drugi primeri, kjer sme sodišče po svobodni oceni določiti kazen (glej §§ 170, 171). Ker se razvidi iz paragrafov citiranih k b) in k c) spadajo nekateri njih pod obe skupini, to se pravi primer omilitve po svobodni oceni je kombiniran z možnostjo popolne oprostive v posebno lahkih primerih.

Tudi ta institut je bil avstr. kazenskemu zakoniku popolnoma nepoznan. Tudi tu velja glede nepremenljivosti kvalifikacije kaznivega dejanja isto, kar smo navajali k primerom a) in b).

K d) Od »posebno lahkih primerov« moramo razločevati one, katere označuje zakonodajec kot »lažje primere« (§ 318). Tu je omilitev dovoljena po dotični specialni normi, kakor tudi po splošnih normah § 71. V nekaterih primerih pa ustanavlja zakonodajec možnost oprostitev od vsake kazni, ne da bi izrečno poudaril, da morajo biti podani pogoji »posebno lahkega primera« po § 73, vendar pa mora biti kakšna druga izrečno navedena okolnost ugotovljena (gl. §§ 147, 181, 303, 399). Končno je odredil zakonodajec izjemoma, da se mora postopati po izvestnem načinu, če se omilitev smatra za opravičeno; tako določa v § 131 (izzivanje z nepravilnim poslovanjem državnega uslužbenca), da se mora izreči kazen po najnižji meri, ki je predpisana za delikte po §§ 127 do 130; dalje v § 351, da se mora robija omiliti v strogi zapor, če upniki po lažnem bankrotu izjavijo, da so popolnoma poplačani.

Glede kvalifikacije kaznivega dejanja velja to, kar smo navajali za druge primere (V. a do c).

VI. Načini poostritve kazni. Poostritev kazni, ki jo odreja novi kaz. zak. v občnem delu, se ne sme zamenjavati s posledicami kaznovanja, ki se odražajo v določitvi stranske kazni (§ 35, 2. odst.) ali očuvalnih odredb (§ 50) ali »objave sodbe« (n. pr. § 139, 3. odst.), ki je zakonodajec ni uvrstil v občnem delu ne med stranske kazni, ne med očuvalne odredbe, a jo moramo smatrati vendarle za stransko kazen. Med prave poostritve kazni seveda tudi ne smemo šteti tistih primerov iz posebnega dela novega kaz. zak., pri katerih velja strožja kazen za posebno določen težji dejanski stan. Ostanajo kot pristni načini poostritve kazni nastopni primeri:

- a) realna konkurenca kaznivih dejanj po § 62;
- b) kaznivo dejanje na dosmrtno robijo obsojenega, storjeno v kazenskem zavodu, po § 69, 3. odst.;
- c) posebno težki primeri § 75;
- d) povratek po § 76.

K a) Drugače kot pri idealnem steku (konkurenci) po § 61 je določil zakonodajec za stvarni stek (realna konkurenca) več kaznivih dejanj, za katera so zagrožene vseskozi kazni na prostosti, da se storilec obsodi po prosti oceni sodišča na eno kazen, ki je v tem, da se zaslužena najtežja kazen p o v i š a. Toda nikdar ne sme povišek presegati maksimalno mero 20 let pri robiji in zatočenju, odnosno 5 let pri strogem zaporu in zaporu. Razlika od avstr. kaz. prava je ta, da se je tu izrekla kazen po najtežji kazenski postavki s primerno poostritvijo s postenjem, trdim ležiščem i. pod. (poena maior cum exasperatione), pri § 62 pa odpade taka poostritev docela, samo »zaslužena« kazen se p o v i š a. Če je n. pr. storilec storil dvoje dejanj, od kojih se kaznuje prvo s težko ječo od 6 mesecev do 1 leta, drugo pa s strogim zaporom od 1 do 6 mesecev, naj izreče sodišče po avstr. kaz. zak. kazen za obe dejanji, n. pr. 8 mesecev težke ječe, poostrene z dvema postoma vsak mesec. Če pa bo po novem kaz. zak. prvo dejanje kaznivo z robijo do pet let, drugo pa s strogim zaporom do treh let, izreče sodišče lahko kazen robije 6 ali več let, toda brez poostritve. V nobenem primeru pa ne sme prekoračiti vrhnje meje §§ 37, 2. odst., 38, 1. odst., 39, 1. odst. Iz tega se vidi, da ne sme pri robiji okolnost, da pozna zakon tudi do smrtno robijo, na tem ničesar izpremeniti.

O pogojih za realno konkurenco tu ne moremo razpravljati. Omeniti pa hočemo zlasti glede na prakso, da pri tatvinah, utajah in prevarah ne bo več, kot je bilo po § 173 avstr. k. z. odrejeno, kvalifikacije kaznivega dejanja po se šteti vsoti vrednosti pri posameznih deliktih; ampak vsako posebno kaznivo dejanje, ki izvira iz samostojnega zločinskega naklepa, bo treba samo zase presoјati, več takih dejanj, ki pridejo hkratu do enega sojenja, pa po načelih o realni konkurenci.

K b) Za naše vprašanje šteje od primerov, ki so v § 69 (kazniva dejanja obsoјenca) navedeni, samo tisti, pri katerem je na do smrtno robijo obsoјeni storil k a z n i v o d e j a n j e med izvrševanjem kazni robije, za katero je predpisana kazen strogega zopora ali zopora nad 1 leto ali pa zatočenje ali robija, ne pa primeri z zagroženo nižjo kaznijo, niti s smrtno kaznijo. Takšno dejanje se ne da drugače kaznovati, niti ne

kaže, da bi se dalo tako važne delikte presojeti izvrševalnemu kakor disciplinskemu oblastvu. Zato je odredil zakon, da se takšna dejanja sodijo po predpisih k. p., samo da se kazen ne izreče po normalnih predpisih kaz. zak., ki itak ne bi bili izvedljivi, ampak na ta način, da se namesto predpisane kazni na prostosti (smrtna kazen ostane!) ostanek robije poostri po disciplinskih predpisih § 78 zak. o izvrševanju kazni na prostosti (ukor, odvzemanje poboljškov ali olajšav, zapor v celici do 6 tednov, trdo ležišče do 8 dni, postenje vsak drugi dan v roku 2 tednov).

K c) Določba § 75, 1. odst. novega k. z. se sicer glasi, da se sme v »posebno težkih primerih«, ki jih zakon izrečno določa, vrsta in mera predpisane kazni izpremeniti. (Kaj je posebno težak primer, določa drugi odstavek istega paragrafa.) Po tem besedilu bi pričakovali, da je prepustil zakonodajec poostritev kazni, tako kot pri nekaterih posebno lahkih primerih, svobodni oceni sodišča. To pa ne drži. V resnici je zakonodajec pri vsakem primeru, kjer je določil posebno kaznovanje za posebno težke primere, vedno in brez izjeme zagrozil sam tisto vrsto in tisti trpež kazni, ki ga hoče imeti, da ga sodišče uporablja. Izključeno je in bi bilo tudi v protislovju s kardinalnim načelom § 1 nov. kaz. zak.: »nulla poena sine lege poenali«, ako bi sodišče po verbalni interpretaciji § 75, odst. 1., hotelo samo določiti vrsto in trpež kazni. Če torej smatra sodišče n. pr. pri osebni podpomoci zločincev na prostosti po § 141 novega k. z., da je podan posebno težak primer § 75, odst. 2., ker se je pokazala storilčeva zločinska volja nenavadno močna in zavržna in ker zasluži dejanje zlasti zbog posebnih okoliščin, v katerih je bilo storjeno, ali zbog svojih težkih posledic težjo kazen, onda se mora držati od zakonodajca določene prekvalifikacije od prestopka na zločinstvo in izreče kazen v okviru robije od 1 leta do 5 let, ne sme pa določiti druge vrste kazenskega sredstva, niti drugega trpeža robije, nego je od zakona posebej določen (1 do 5 let). Absurdno bi bilo, da bi sodišče dejalo, da so pogoji posebno težkega primera podani, pa bi za tak primer določeno kazen omililo po načelih §§ 71 do 73.

K d) Čisto nepoznana avstr. kaz. pravu je bila poostritev kazni, ki jo določi sodišče, če gre za povratek (Rückfall). Po § 44 t. b) in c) je veljala ponovitev istega ali enakega dejanja za obtežilno okolnost, v nekaterih primerih (§ 176, II. a) pa je zakon smatral povratek za prekvalifikujoč moment. Nikdar pa ni povratek po avstr. k. z. zastaral. Po novem kaz. zak. pa je povratek mogoč samo pri naklepnih kaznivih dejanjih (torej ne pri zločinstvu po § 208!) ter se upošteva samo, če je novo kaznivo dejanje storjeno v 5 letih, odkar je storilec kazen za prejšnje naklepno dejanje prestal. Če pa drugo dejanje iz omenjene dobe 5 let ni izviralo iz sorodnih nagibov, kakor prejšnje dejanje, sme sodišče kazen za delikt v pristnem povratku, poostriti, toda ne s poostritvenimi sredstvi postenja, trdega ležišča ali pod., ampak na ta način, da izreče kazen na prostosti, kolikor je dopuščena, v okviru, katerega maximum je dvakratni maximum, ki je za normalne primere predpisan. Vendar ne sme biti nikoli prekoračen absolutni maximum 20 let za robijo ali za zatočenje, odn. 5 let za strogi zapor ali zapor. Primeri: kazen za prešuštvo je zapor od 7 dni do 2 let; v povratku pa od 7 dni do 4 let. Kazen za razžalitev kralja je zapor od 3 mesecev do 5 let. V povratku storjena razžalitev kralja se kaznuje po istem postavku. Za prvič storjeno razbojništvo je kazen robija od 1 do 15 let; za razbojništvo v povratku pa od 1 do 20 let (ne do 30 let, čeprav pozna zakon tudi došmrtno robijo).

Pri kaznivih dejanjih, ki se kaznujejo samo z denarno kaznijo ali pa poleg kazni na prostosti kumulativno z denarno kaznijo, se povratek h kaznivemu dejanju, najsi je iz še tako sorodnih nagibov nastalo, kaznuje po občnih načelih § 70, ne pa po načelih § 76, ker tega niti treba ni, ko denarna kazen navzgor po višini ni limitirana.

VII. Socialno variranje kazni po obsojenčevi volji. Vsaka denarna kazen se sme plačati po obrokih, vendar v času, ki ni daljši od enega leta. Višino obrokov in čas plačanja določi sodišče. Ni izključeno, da odredi sodišče že vnaprej zapad vseh dovoljenih, pa še ne plačanih obrokov, če se obsojenec

ne drži točno rokov. V tem pogledu se znači dovoljenje obrokov za nekakšno socialno omilitev. Ni pa omilitev niti poostritev, ampak zgolj socialna mera, katero dopušča zakon v § 43, odst. 4. izrečno siromašnim obsojencem, namreč, da smejo odslužiti denarno kazen, namesto da bi jo plačali, s kakšnim delom v korist fonda za zgradbe in vzdrževanje kazenskim svrham služeeh zavodov (§ 42). Dopustitev je odvisna od prošnje obsojenca, ki mora biti siromašen, in pa od tega, da je sploh kaj dela, ki se da opraviti v označeno korist. To socialno variranje kazni ob njeni izvršitvi pa še ni v zakonu po vseh vprašanjih rešeno. O vrsti dela in o poračunavanju pride še uredba ministra pravde. Dolej se to socialno variranje ne more v praksi izvrševati. Govorimo v sedanjiku, ker so določbe §§ 43, 44 ta čas že v veljavnosti; gl. čl. 4 zak. o pobijanju zlorab v službeni dolžnosti z dne 30. marca 1929, Sl. N. šte. 78/XXXII., Ur. l. šte. 161/40. Pač pa je že zakon sam odredil, da sme dopustitev odslužitve z delom tudi že tedaj priti do praktične uporabe, če je obsojenec, ki ni plačal denarne kazni, prišel v nadomestilni zapor, pa je potem, ko je ta zapor deloma prestal, prosil, da sme preostalo kazen z delom odslužiti.

To variranje kazni je dopustno samo po volji obsojenca. Siliti ga sodišče k odslužitvi z delom ne more. To izhaja iz določbe § 44, 3. odst. neposredno, posredno pa tudi iz določbe § 46, po kateri se supletorična denarna kazen (gl. zgoraj IV., i. f.) ne more odslužiti, ampak se nadomesti s podaljšanjem robije ali strogega zapora, ki v prvem primeru (robija) ne more trajati preko 1 leta, v drugem (strogi zapor) pa ne preko šest mesecev. Tudi tu pridejo še približne določbe v posebni uredbi ministra pravde.

O načrtu zakona zoper nečedno tekmo.

Dr. E. Pajnič.

Načrt zakona »protiv nepoštene utakmice« je bil izdan v pozni jeseni leta 1928 na pobudo našega ministrstva trgovine in industrije. Dokaj obširni novi zakon o nečedni tekmi je po načrtu, priključenem obrazloženju, ne le radi razvoja gospodarskih razmer v moderni državi potreben, marveč je naša država po mednarodnih veljavnih dogovorih¹ naravnost obvezana, da ustvari tak zakon v zaščito solidne trgovine in industrije. Sledila bo naša država zgledu drugih držav² z ustvaritvijo takega zakona in naravno je, da uporabljamo načrt vsa že pridobljena izkustva na tem polju. Važni so bili, kakor je v »obrazloženju« poudarjano, za izdelavo načrta že veljavni zakoni te vrste Nemčije, Avstrije³ in zlasti Češkoslovaške.⁴

Pred podrobnim razpravljanjem o vsebini načrta zakona o nečedni tekmi, moramo si biti na jasnem, katere pravne dobrine (objekt zaščite) in katere fizične ali pravne osebe (subjekt zaščite) naj ščiti novi zakon s svojimi določbami.

V poljudnem smislu govorimo večinoma o nečedni tekmi tedaj, kadar hočemo označiti delovanje, ki si stavlja za cilj, polastiti se na način, ki ne ustreza povse načelom dobre vere in poštenja, v obrti in trgovini onih uspehov dobrega slovesa in ugleda, katere si je v poštemem, vztrajnem delu pridobilo kakšno podjetje. Že tu se mora reči, da gre naš načrt po zgledu češkoslovaškega zakona o nečedni tekmi preko cilja drugih podobnih zako-

¹ Mednarodni dogovor v obrano obrtne svojine v Parizu 20. marca 1883, ki ga je podpisala tudi Srbija ter naknadno tudi naša kraljevina. Po svetovni vojni so nalagale mirovne pogodbe premaganim državam (n. pr. čl. 226 senžermenske pogodbe republiki Avstriji), da ustvarijo podobne zakone. Gorenji dogovor je poslednjič bil revidiran v Haagu 6. novembra 1925.

² Nemčija 27. maja 1896 in 7. junija 1909; Grška 8. januarja 1914 (12. novembra 1927); Ogrska zak. čl. V. iz l. 1923; Norveška 7. julija 1922; Finska 8. februarja 1924; Danska 29. marca 1924; Poljska 2. avgusta 1926; Švica 2. novembra 1927.

³ Avstrija: Bundesgesetz vom 26. September 1923 gegen den unlauteren Wettbewerb No. 531 B. G. Bl.

⁴ Češkoslovaška: »Zakon proti nekalé soutěži« z dne 15. julija 1927, št. 111 Zb. z. O proizvodnih oznakah je veljal v Češkoslovaški že prej zakon 20. decembra 1923, št. 5 Zb. z. ex 1924.

nov, ki ščitijo zgolj obrtno trgovski promet, ko se ozira na gospodarski promet vobče.⁵

Načrt sicer pojasnjuje⁶ pojem tekmovalca (»takmičara«), ne pa tekme (»utakmice«) same. Kot slednjo bi bilo označiti delovanje, ki meri na to, da se poleg drugih podjetnikov⁷ vzdržuje oddaja robe ali del lastnega podjetja ali pa vskračuje taka oddaja po drugih podjetnikih (tekmovalcih-konkurentih). Slednji smoter je blizu da v vseh⁸ primerih nečedne tekme v načrtu v misel vzet kot tak, proti kateremu je potrebna zakonita zaščita. Kako je to izraženo v načrtu, o tem govorimo pozneje.

V poštevh prihajajo zgolj dejanja (ne opuščanja) pridobitnega poslovanja v namemu tekmovanja; kar stori odjemalec kot tak brez slednjega namena, ni merodavno. Krivec pa je lahko poljubna oseba (»Kdor...« ali »Lice«...), le da ravna v opisani nameri.

Zaščiten je tekmovalec in le posredno odjemalec z malo izjemo, o kateri še govorimo nižje. Pod tekmovalcem (»takmičarom«) je po čl. 58 nač. razumeti vsakega podjetnika, ki proizvaja ali prodaja blago iste ali podobne vrste ali, vrši dela iste ali podobne vrste ali pa vobče deluje kot podjetnik v isti ali slični pridobitni panogi.⁹ Predmet zaščite pa so blago (roba) ali dela, katerih poimovanje pojasnjuje odstavek drugi čl. 58 nač.

Načrt govori o »nepoštenu« tekmi. Bodoči zakon pa naj prepoveduje dejanja, ki na sebi često niso nepoštena in ki v nekaterih primerih v etičnem oziru toženca niti ne obremenjujejo. Ne zdi se nam torej primerno, kar splošno govoriti o »nepoštenih« tekmi in uporabljamo zato v tem spisu izraz nečedne tekme.

Tehnično je načrt zgrajen prav v tej sistematiki in obliki, kakor češkoslovaški zakon o nečedni tekmi. Praktični pravnik bodočega

⁵ (Iz »Obrazloženja« k načrtu) »Ovim se hoće podvući, da se dela nepoštene utakmice mogu učiniti ne samo u trgovačkom saobraćaju (»geschäftlicher Verkehr«), nego u svima granama privrede.«

⁶ Čl. 58. nač.: »Podu takmičarom podrazumeva se svaki preduzetnik, koji robu iste ili slične vrste proizvodi ili prodaje ili vrši radove iste ili slične vrste ili uopšte radi kao preduzetnik u istoj ili sličnoj privrednoj grani.«

⁷ (Iz »Obrazloženja«): »Nema sumnje, da se podrazumeva pod preduzetnikom svako lice, koje samostalno zaradjuje u privredi u najširem obimu, dakle i u poslovima slobodne profesije.«

⁸ Drugače n. pr. v čl. 12 nač. (Zloraba opreme i zunanje ureditve tujega podjetja).

⁹ § 14 avstr. z. o n. t.: »... von jedem Unternehmer, der Waren oder Leistungen gleicher oder verwandter Art herstellt oder in den geschäftlichen Verkehr bringt (Mitbewerber).«

zakona ne bo sprejel s posebnim veseljem. Preobložen je namreč s kazuističnimi določbami, posegal bo v materialno, državljansko in kazensko pravo, v civilnopravdni in kazenski postopek, v izvršilni red in zakon o tisku. Vse to njegove uporabe radi težkega pregleda ne bo olajšalo. K temu pa je pripomniti, da je pač na eni strani obvezana naša država, da ustvari tak zakon, in da vplivajo po drugi strani tudi domači gospodarski krogi na njegovo vsebino ter obliko v toliki meri, da so potisnjeni pravniški krogi s svojimi željami in nasveti v drugo vrsto. Sicer pa naš načrt ni po zunanji obliki ter vsebini prav nič slabši nego podobni, že veljavni zakoni te vrste drugih držav, da, še boljši v marsičem kakor njegov vzorec češkoslovaški zakon o nečedni tekmi.

Obrazložjenje k načrtu zakona o nečedni tekmi navaja, da naša država doslej nikakor ni bila brez predpisov v zaščito solidnega pridobitnega prometa. Glede teh zakonitih predpisov govori načrt (čl. 64, odst. 1. nač.) izrečno le o čl. 146, 151 in 154 zakona o zaščiti industrijske svojine z dne 17. februarja 1922, ki jih stavi izven veljave z dnem, ko stopi v moč zakon o nečedni tekmi.¹⁰ K temu pa pripominja načrt glede drugih zakonskih predpisov, ki so še v veljavi, da zgube svojo pravno moč toliko, kolikor nasprotujejo novemu zakonu (čl. 64).

Omeniti je treba že tukaj, da odreja čl. 37 nač., da se kaznujejo pregreški nečedne tekme le tedaj po tej določbi, kolikor jih ni moči kaznovati po še strožjih določbah drugih veljavnih zakonov. Tu ima načrt predvsem v mislih naš edinstveni kazenski zakonik. Že s kleveto, to je z iznašanjem ali prenašanjem neresničnih vesti je moči škodovati ne le časti, marveč tudi »privrednemu« kreditu, ki je prav za prav le ugled, ki ga uživa podjetnik. Na drugem mestu kazenskega zakonika očrtava se kot kaznivo zlobno oškodovanje kredita.

Kaznivo je tudi označevanje blaga z neistinitimi nazivi, pripisovanje neistinitih svojstev robi ter prodaja ali ponujanje takega blaga. Nad vse zanimiva je posebno še določba, ki slove v slovenskem besedilu nekako takole: »Kdor z zvitim izmišljanjem, prevarnim govorjenjem ali z drugimi nečastnimi sredstvi zoper prodajalca odvrača kupce v trgovini ali prometu od nameravanega kupovanja blaga pri dotičnem prodajalcu, naj se kaznuje...«

Po kazenskem zakonu bodo zaščitene tudi v korist podjetij važne trgovske in obrtne tajnosti.¹¹

¹⁰ Prim. tudi čl. 148 zak. 27. aprila 1928 o izmenama i dopunama zakona o zaščiti industrijske svojine.

¹¹ Čl. 52 do 64, zlasti 62 zakona o tisku. — §§ 301, 335, 342, 367, 368 kaz. zak. z dne 27. januarja 1929, Sl. Nov. št. 33-XVI. z dne 9. februarja 1929 (Ur. l. št. 310/74).

»Obrazloženje« k načrtu naštevava še celo vrsto pri nas v Sloveniji (in Dalmaciji) ter (n. pr. zakon o pobijanju draginje) tudi v celi državi veljavnih zakonov, vsebujočih deloma tudi kazenske določbe.¹² Tičejo se ti zakoni ne samo ponareje raznega užitnega blaga, temveč prepovedujejo tudi prevarna oznamenila blaga. Načrt stoji očitno na stališču, da gorenje določbe ne ščitijo zgolj konsumenta, temveč tudi producenta ali pa prodajalca, ki proizvajata ali prodajata pristno dobro blago pod njega pravim oznamenilom. »Obrazloženje« pravi, da se osobito teh zakonov tiče klavzula odstavka 2, čl. 64, o kateri smo zgoraj že govorili.¹³

Pa tudi obilo materialnopravnih določb državlanskega prava imamo že sedaj, ki urejujejo tekmovanje podjetnikov v pridobitnem gospodarstvu. Obrazloženje samo meni, da bi bilo moči sebi razne oblike nečedne tekme zabraniti obče z enim predpisom, kakor se je to zgodilo s čl. 1382 code civil.¹⁴ Ravno na podlagi te določbe je v Franciji, Italiji in Belgiji že stalna judikatura (v Franciji že od leta 1830) o vseh važnih vprašanih nepoštetih tekme.

Naš § 1295, odst. 2 o. d. z. pravi, da je tisti, ki drugemu prizadene škodo na način, ki greši zoper dobre šege, za to odgovoren. Še zanimivejša je določba § 1330, odst. 2 o. d. z., ki prepoveduje razširjanje dejstev, ki so nevarna drugemu za kredit, pridobitek ali za napredek in ki so mu bila znana ali morala biti znana kot neresnična.¹⁵

Opozoriti bi še bilo na okolnost, da je po veljavnih zakonitih predpisih tudi še zaščiteno podjetnikovo ime, firmiski ali obrtni naziv.¹⁶

¹² Zak. o pobijanju draginje 30. decembra 1921, Sl. Nov. br. 5/1922 s pravilnikom za izvršenje od 7. septembra 1922. Avstr. zakoni: 16. jan. 1896 drž. zak. št. 89 ex 1897 o prometu z živili itd.; 25. oktobra 1901 drž. zak. 26 iz l. 1902 o prometu s surovim maslom in nadomestki; 17. marca 1907 drž. zak. št. 102 o krajevnem izvoru hmelja; 12. aprila 1907 drž. zak. št. 210 o prometu z vinom itd.

¹³ Čl. 64 nač.: Stupanjem na snagu ovog zakona gube važnost propisi čl. 146, 151 i 154 zakona o zaštiti industrijske svojine od 17. februara 1922. god. — Istotako gube pravnu moč oni propisi zakona ostalih na snazi, koji su u opreci sa kojim propisima ovog zakona.

¹⁴ At. 1382 Code civil: Tout fait quelconque de l'homme qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé à le réparer.

¹⁵ § 800 in sl. opštega gradj. z. za Srbijo; §§ 824, 826 nemškega držav. zak.

¹⁶ Čl. 12 in nasl. nač. (Zloupotreba obeležja i spoljašnjih uredjenja tudjeg preduzeča). — Čl. 27. trg. zak.: §§ 46—48 obrt. r.; § 430 o. d. z.;

Bodoči zakon o nečedni tekmi nima namena, da nadomesti vse te določbe, često jih le dopolnjuje, včasih pa jih vendar kot *lex specialis* naravnost spravlja ob veljavo. Prilika bo, pokazati v nadaljnjem razmišljanju, da utegne v praksi povzročiti težave sočasna veljava zakonitih določb, ki zasledujejo iste ali podobne pravne smote.

Razumljivo je, da je češkoslovaška vlada predlagala prvotno v dopolnitev že obstoječih zakonitih določb v obrambo zoper nečedno tekmo le eno določbo, to je takozvano generalno klavzulo v tej obliki, kakor jo vsebuje tudi naš načrt v čl. 1.¹⁷ Tudi naše naziranje je, da bi bilo moči izhajati zgolj s tako določbo v zvezi s že veljavnimi, gori omenjenimi zakonitimi predpisi in da bi bilo tako popolnoma ugodeno vsem potrebam za zaščito solidnega pridobitnega gospodarstva.

I.

V poglavju prvem (I. »Grajanska pravna zaščita«) ugotavlja načrt najprej vse oblike nečedne tekme. Pripomniti je, da sledi načrt pri tem, kar se tiče zunanje uredbe zakona, povse vzorcu češkoslovaškega zakona, ki tudi deli strogo¹⁸ določbe kazensko-pravnega značaja od civilnopravnih. Kazenskopravne določbe se sklicujejo pa na one v prvem poglavju, ki so torej največje važnosti.

Na čelu (čl. 1.) je generalna klavzula. Ta naj obsega vse one primere nečedne tekme, ki jih naslednje določbe posebej ne opisujejo. Bitveni znaki te splošne določbe so, da se izvrše taka dejanja v gospodarskem prometu, da nasprotujejo dobrim šegam in da so sposobna oškodovati sotekmovalca.

Kakor pravi »obrazložjenje« k načrtu, bi ostal glede na izredne zmožnosti, ki jih prikazuje v življenju nečedna tekma, ko hodi vedno nova pota, zakon brez te generalne določbe nepopoln. Značilno je, da je avstrijski načrt zakona o nečedni tekmi iz leta 1911

§§ 17, 33 srb. gradj. zak.; §§ 54, 64 toč. 2 in 146 zak. o zaščiti industr. svojine.

¹⁷ Čl. 1.: Protivu svakoga lica, koje u privrednim poslovima učini delo protivno dobrim običajima u utakmici, koje bi moglo oštetiti jednog utakmičara, mogu se preduzeti ovim zakonom predvidjene mere u cilju sprečavanja izvršenja toga dela i odstranjenja nekorektnog dejstva pro-uzrokovanog istim delom. Naknada delom počinjene štete može se tražiti od lica, koje je znalo ili moralo znati da svojim delom nanosi štetu drugom utakmičaru.

¹⁸ Avstrijski zakon o neč. tekmi navaja skupno civilnopravna in kazenskopravna dejstva.

odklanjal to določbo, pravtako je ni vseboval nemški zakon te vrste iz leta 1896. Seveda odkriva prav ta generalna klavzula vse slabe strani bodočega zakona, pa je vendar le potrebna in to celo, če vzamemo v obzir že veljavno določbo § 1295 odst. 2 o. d. z. Vse one primere nečedne tekme, katerih ne opisujejo naslednje določbe načrta, bo mogoče podvesti pod generalno določbo čl. 1. nač., seveda le tedaj, če nasprotuje ravnanje dobrim šegam¹⁹. Čl. 1. nač. ima torej napram posebnim določbam zakona o neč. tek. subsidiarno veljavo. A velja tudi, da bo ta določba kot *lex specialis* izpodrinila v primerih nečedne tekme *lex generalis* § 1295 odst. 2. o. d. z. Ta okolnost ima dalekosežni pomen, če se uvažuje, da nastopi zastaranje odškodninskega zahtevka po obč. drž. zakoniku šele v treh letih, po čl. 24 nač. pa v večini primerov že v šestih mesecih²⁰.

Nastopno naštevaje oblik nečedne tekme je taksativnega značaja v toliko, ker nastopi uporaba čl. 1. le tedaj, če dotično ravnanje nasprotuje dobrim šegam, kar v nižje navedenih primerih ni vsekdar potrebno in se posebej tudi ne poudarja.

Govoriti je treba najprej o n e č e d n i («nepošteni») r e k l a m i (čl. 2 nač.). Bistveni znaki take reklame so javno izvršene ali razširjene navedbe (navodi); te navedbe se morajo nanašati na razmere lastnega ali tujega podjetja; morajo imeti sposobnost, da povzročijo prevaro in tako neko prednost v prid podjetju, katerega se tičejo te navedbe, v škodo drugih tekmovalcev.

Pripomnili bi tu, da pravi sicer mnogo neokretnejša oznaka nečedne reklame v avstrijskem zakonu o n. t. mesto besed našega načrta o gorenjih navajanjih: »kjer su sposobni da izazovu prevaru i time ovom preduzeču u utakmici doprinesu neko preimučstvo na štetu drugih utakmičara«, da morajo biti taka reklamna navajanja n e r e s n i č n a in sposobna, da vzbujajo zmotno domnevo o posebno ugodni ponudbi. Zdi se nam, da je v tem slednjem pogledu besedilo avstrijskega zakona o neč. tek. skoro boljše kot ono češkoslovaškega zakona in našega načrta, kajti lahko si je misliti, da se kdo posluži umazane reklame če tudi v š k o d o (in ne v korist) lastnega podjetja zgolj zato, da škoduje v prvi vrsti tujim podjetjem. Šele po eni poznejših določb čl. 4 nač. v zvezi z odstavkom šestim čl. 2 nač. je jasno, da je pod navedbami (navodi) umeti tudi take, ki so izražene po podobah ali zunanji opremi. Zaradi

¹⁹ Po odločbi vrhovnega sodišča na Dunaju z dne 22. decembra 1926, Ob. I. 1037/26 ravna zoper dobre šege le tisti, ki hoče prepovedani uspeh doseči (Jurist. Blätter leto 1927, str. 6 in 92).

²⁰ Dr. E. Adler: Die Generalklausel des Gesetzes gegen den u. W. Ger. Z., leto 1925, str. 33.

preglednosti bi moral šestemu odstavku čl. 2 nač. biti takoj priključen tretji odstavek čl. 3 nač. ki govori o tem, da se nanašajo predpisi o nečedni reklami tudi na navedbe s pomočjo svetlobne ali fonetične reklame. Mislimo pa, da ni potrebna ta podrobna razlaga kot sama ob sebi razumljiva. Odobravati je treba, da govori ta določba o navedbah glede prilik lastnega in tujega podjetja, kajti s tem je zadostno jasno rečeno, da more tudi druga oseba, (ki ni sotekmovalec,) storiti dejanja v svrhu nečedne reklame. Prav tako poudarja načrt (drugače kakor podobna določba avstr. zak. o. n. t., ki zahteva, da morajo biti navedbe neresnične), da utegnejo tvoriti nečedno reklamo tudi na sebi povse resnične navedbe, če so le sposobne za prevaro.

Vse gori povedano je izraženo dovolj določno že v prvem odstavku čl. 2 nač., prav odveč je, da vsebujejo kar trije naslednji odstavki gor. člena načrta nekak kazuistični komentar, posnet iz judikature nemških sodišč. Zlasti velja to o razlagi pojma javnosti v 4. odstavku tega člena²¹. Vsak praktičen pravnik mora znati, da pomeni »razširjanje« priobčitev kake vesti ali navedbe večjemu krogu oseb. Sicer bi se v čl. 2. odst. 1 nač. tudi mesto ali »razprostire« bolje kar dejalo »priobči večjemu krogu oseb«²².

V čl. 26. nač. drugega poglavja je označen kazniv prestop nepoštena (nečedna) reklama. Tu je potrebna namera prevariti in s tem kakšnemu podjetju pribaviti prednost pred tekmujočimi podjetji. Storilec mora imeti tudi zavest o neresničnosti (!) navedb in njih sposobnosti, povzročiti prevaro.

Obširno razpravlja načrt v prvem poglavju v čl. 4 do čl. 10. o lažni oznaki izvora (porekla) blaga v civilnopravnem smislu. Avstrijski zakon o. n. t. smatra taka dejanja le kot nečedno reklamo. V tem, ko je govoril čl. 2. odst. 1 nač. o navedbah, sposobnih za prevaro, mora lažna oznaka v trgovinskem prometu povzročiti pogrešno mnenje o geografičnem kraju, kjer je proizvedeno dotično blago. Tukaj javnost dejanja ni potrebna, zadošča sposobnost takih oznak, da povzročijo gori opisano pogrešno mnenje. Tudi tej dovolj točni definiciji dodaja načrt kazuistične določbe, da je semkaj šteti tudi več ali manj prikrite označbe pro-

²¹ Čl. 2, odst. 4: »Smatra se, da je navod učinjen javno i tada, kad se saopšti većem krugu lica, naročito u natpisima na robu ili njenim omotima, u oglasima, fakturama, poslovnim cirkularima, cenovnicima i tiskanicama.«

²² Kaj pa je s primeri, kjer pri nečedni reklami ni govoriti o javnem razširjanju. Če taka nejavna reklama nasprotuje dobrim šegam, to je, če krši etično pojmovanje pravično mislečih, ji bo pač priti v okom s pomočjo generalne klavzule čl. 1 nač.

izvodnega kraja, navaja pa še po vzorcu češkoslovaškega zakona o. n. t. brez prave potrebe, kakšnih označb da ni smatrati kot lažnih po smislu predstojećih določb.²³

Za učin kaznivega prestopka te vrste zadošča, da se izvor robe napačno označi v zavesti, da je ta označba nepravilna. Ne zahteva pa se, da bi morala nastopiti škoda ali da bi storilec imel namen oškodovanja.

Pripomniti je, da naš načrt ni prevzel določbe § 9 čsl. zakona o. n. t. o tem, da je kot lažno oznako krajevnega izvora robe tudi smatrati, če zaznamuje prodajalec blago zgolj s svojim imenom ali naslovom, pa ne pove ne države, ne pokrajine ali kraja, kjer je to blago izgotovljeno. To velja seveda le tedaj, če je tako opuščenje sposobno, da v trgovinskem prometu provzroči gori opisano pogršno mnenje. Zdi se nam, da je gornja določba vendarle predalekosežna in odobravati se mora, da ni te določbe v našem načrtu, kajti primere, kjer že sam naslov prodajalca po prostem preudarku pomeni lažno krajevno označbo izvora, ima načrt itak v mislih.

V razmeroma kratkem čl. 11. govori načrt o civilnopravnih, v čl. 28 pa o kazenskopravnih znakih nečedne tekme z zapostavljanjem (»ocrnjivanjem«²⁴ — »hudjenjem«). Tu se načrt ne drži besedila § 10 čsl. zakona o. n. t., temveč sledi — deloma — besedilu avstrijskega zakona (§ 7) o isti materiji. Želeti bi bilo, da bi se ves ta člen (čl. 11. nač.) preobrazil po češkoslovaškem vzorcu. Češkoslovaški zakon namreč opravičeno smatra prav glede na nevarnost te oblike nečedne tekme kot potrebno, da se razširi krog zaščite tako glede predmeta, sredstev v svrhu zapostavljanja in sposobnosti oškodovanja napram podobnim predpisom avstrijskega zakona. Poudariti je še posebno silno nevarnost razširjevanja le subjektivnih nazirani, storjenih v cilju tekmoovanja.

Dočim češkoslov. zakonu zadošča za to vrsto nečedne tekme, da kdo stori ali razširja neresnične navedbe (»navode« po smislu čl. 58. toč. 4 nač.²⁵) o razmerah kakega podjetja, načrt v čl. 11. zahteva raznašanje takih dejstev ali razširjanje neres-

²³ Čl. 7. nač.: Neće se smatrati kao lažna oznaka porekla sama upotreba stranog jezika, ako je istinito poreklo robe jasno, a ne skriveno označeno.

²⁴ »Ocrnjivanje« v francoščini: dénigrement.

²⁵ Čl. 58, toč. 4. nač.: Pod navodom, o kome je reč u čl. 2, 3, 8, 11, 26, 36, podrazumevaju se ne samo usmeni, pismeni ili štampani navodi, već i slika ili ma kakva priprema, koja je namenjena i sposobna, da ga zameni.

ničnih navedb o podjetju, o osebi podjetnika ali vodji podjetja, o proizvodih, storjenih poslih drugega. Pri obeh besedilih pa je bistveni znak, da se izvrše gornja dejanja v cilju tekmovanja. Odgovornost nastopa, če storilec ne dokaže resnice svojih navedb. Zanimiv je odst. 2. § 9 čsl. zak. o neč. tekmi, da zadobe tudi resnične navedbe značaj te vrste nečedne tekme, ako storilec po posebnih razmerah ni bil k temu primoran²⁶ in je imel zavest (slednjo pa mora tožitelj dokazati), da utegnejo take navedbe v izdatni meri oškodovati podjetje. Res je, da se ta določba čsl. zakona sploh označuje kot prestroga, radi česar tudi po »obrazloženju« k načrtu ni bila vanj sprejeta. Seveda je naravno, da ne sme biti odgovornosti za stvarno kritiko; o tej je reči, da je javnosti potrebna in koristna. Pa kaj drugega je s takimi resničnimi navedbami, ki prav za prav z obratom podjetja nimajo nobene zveze, pa so bile storjene zgolj v konkurenčnem namenu. Mislimo le na primere, ko se kaže na politično kretanje ali mišljenje podjetnika zgolj v cilju oškodovati njegovo podjetje v medsebojnem tekmovanju. To so zloglasni pozivi na bojkot podjetja, ki jih pa niso narekovali etično opravičljivi razlogi, temveč le cilji umazane konkurence. Včasih so pa taka navajanja zelo spretno sestavljena, da jih ne bo mogoče zasledovati po splošni določbi čl. 1 nač., ker je tu potreben dokaz, da nasprotujejo dobrim šegam.

Po načrtu ni civilnopravne odgovornosti za zaupna obvestila o drugem podjetju ali podjetniku, če ima na tem izvestilec ali pa naslovník pravni interes in so obvestila resnična. Po čsl. zakonu (§ 10 odst. 3) ni tožbe zoper zaupne in brezplačne informacije izvzemši primere, kjer tožitelj dokaže, da so bile te informacije vedoma neresnične. Pritrujemo načrtu, da je polagati osobito važnost na resničnost zaupnih obvestil, ne pa toliko na okolnost, če so dana proti nagradi ali ne.

Glede znakov nečedne tekme z zapostavljanjem je treba še omeniti, da tu ni potrebna javnost dejanja in da more biti storilec vsaka oseba, ne samo tekmovalec. A ne zadošča le osebni namen oškodovanja (n. pr. iz razlogov maščevanja), temveč mora imeti storilec namero tekmovanja.

Kazenskopravno je prestop ek nečedne tekme z zapostavljanjem (čl. 28 nač.) toliko dolozen delikt, ker zahteva pri izvrševanju ali razširjanju neresničnih navedb popolno zavednost o teh okolnostih, a je glede možnosti oškodovanja očrjenega podjetja le potrebna objektivna sposobnost navedb, da povzročijo tako oškodovanje. Po čsl. zakonu o. n. t. (§ 27) je slednja okolnost

²⁶ Dokazno breme je tu isto, kakor pri § 489 avstr. k. z.

tudi subjektivni znak tega prestopka. Zdi se nam, da je pritrčiti besedilu našega načrta, ki je opravičeno strožji.²⁷

Nadaljnja oblika nečedne tekme je zloraba označenja in zunanjih uredb tujega podjetja²⁸. Čl. 12 in 13 nač. obravnavata zasebnopravne, čl. 29. pa kazenskopravne znake te vrste nečedne tekme. V prvem pogledu je bistvena uporaba imena, firme, posebne označbe podjetja ali obrata na način, da more nastati v prometu z odjemalci zabloda²⁹ slednjih glede na ime itd., katerih se opravičeno že drug tekmovalc poslužuje. Nova je napram čsl. zakonu o n. t. določba odst. 2. čl. 12 nač., ki predvideva tako zlorabo imena itd. celó, če je dano privoljenje opravičenega imetnika podjetja ali obrta s tem imenom (itd.). Ta določba meri po obrazloženju na inozemska podjetja, ki svoje sicer renomirano blago zaradi carinske zaščite ne morejo uvažati, a zato prodajo pravico posluževati se njihovega imena itd. domačemu podjetju, ki na tak način zvaži k sebi odjemalce v škodo drugih tekmovalcev. Ti utegnejo biti na tak način seveda posredno oškodovani.

Drugo vrsto zlorabe opisuje odst. 3, čl. 12 nač. Tu nadomeščajo ime itd. zunanje uredbe (oprema robe, omota, tiskovine, katalogi itd.) podjetja ali obrta. K temu pa je še poudariti, da naj velja v krogu odjemalcev taka zunanja uredba kot značilna za gotovo drugo podjetje.

Še nadaljnji popolnoma nov primer te vrste nečedne tekme ustvarja čl. 13. nač., ki odreja, da naj se gori omenjeni predpisi uporabljajo tudi na naslov in zunanji videz naslovnega lista knjige in drugih proizvodov tiska, kakor tudi na naslov gledališkega, muzikalnega ali kinomatografičnega dela, katerih se opravičeno poslužuje že drug tekmovalc. Tudi taka zloraba mora biti sposobna, da ustvarja zablodo med odjemalci.

Z novimi dostavki napram čsl. in avstr. zakonu o n. t. (čl. 12 odst. 2. in čl. 13 nač.) so postale določbe o nečedni tekmi z zlorabo imena itd. ter zunanjih uredb podjetja zelo komplicirane. Bilo bi jih po našem naziranju poenostaviti in spraviti v tako splošno obliko, da bi mogla judikatura uspešno vse navedene in mogoče še druge primere takih zlorab zakonu prienačiti. Osobito odveč je tudi pri sedanjem zunanjem besedilu čl. 12. nač. njegov šesti

²⁷ Motivi k čsl. zakonu o neč. tekmi naglašajo, da pri stavljenem zahtevku na povračilo škode tožitelju ni treba dokazovati, da je storilec neresničnost in škodljivost svojih navedb spoznal ali moral spoznati.

²⁸ »Zloupotreba obeležja i spoljašnjih uredjenja tudjeg preduzeća« — glej pripombo 16 zgoraj. Prim. tudi §§ 11 čsl., 9 avstr. in 16 nem. zak. o neč. tekmi.

²⁹ V srbskem jeziku: »pometnja medju mušterijama«.

odstavek, ki pravi, da so kot taka zloraba upoštevnne celo neznatne izmenjave, čim ne izključijo zablode odjemalcev.

Kazenskopravni znaki prestopka zlorabe imena itd. ter zunanjih uredb tujega podjetja se naslanjajo točno na privatnopravno važne bistvene znake. Poleg objektivne zablode je potreben še namen storilcev tako zablodo pri odjemalcih povzročiti.

Nov tip nečedne tekme ustvarja naš načrt v svojem čl. 14 prvega poglavja in skladno tudi v čl. 30. drugega poglavja. Gre tu za neupravičeno objavo dnevnih novic in vesti v cilju tekmovanja z drugimi časopisi, katerim so bile gorenje novice in vesti neposredno od korespondenta ali agencije namenjene v upravičeno prvenstveno priobčitev, a jih storilec predhodno objavi v drugem časopisu. Odgovoren more postati tudi izdajatelj ali urednik, ki vedoma sprejme take vesti. Kazenskopravni znaki pregreška te vrste nečedne tekme so prav isti, a dočim je namen storilca v čl. 14. nač. označen na kratko z besedami »v cilju utakmice«, rabi čl. 30. ponovno v svojem prvem in drugem odstavku po našem naziranju preobširno označenje subjektivne strani, ko pravi o storilcu, da mora imeti namero, da s svojim nepoštenim (!) delom doseže prednost v tekmovanju.

Načrt se naslanja skoro povse na čl. zakon³⁰ v civilnopravnem ter kazenskopravnem pogledu v čl. 15. in 31., kjer opisuje nečedno tekmo s podkupovanjem (»podmičivanjem«). Zasebnopravno in kazenskopravno je treba ločiti med aktivnim in pasivnim podkupovanjem. Storilec je oni, ki podkupuje uslužbenca ali izvrševalca del, na drugi strani tudi slednji, ki se da podkupiti ali zahteva darilo itd. Bistveni znaki za aktivno podkupovanje so pa ti-le. Storilec mora v gospodarskem prometu osebi, ki je v službi podjetja ali po njegovem naročilu posluje, ponuditi, obljubiti ali izročiti bodisi darilo ali drugo korist v svrhu, da s pomočjo nečednega ponašanja³¹ te osebe sebi ali drugemu pridobi prednost v tekmovanju pred drugimi tekmovalci. Po motivih tako nečedno ponašanje ni le protipravno, temveč nasprotuje tudi dobrim šegam.

Prav iste znake kaže postopek nečedne tekme s podkupovanjem. O tem, da zapadeta darilo in korist v prid državnih blagajni (čl. 31. nač.) ter o izreku neveljavnosti storjenega ali ponujenega darila ali koristi (čl. 15. zad. odst. nač.) govorimo še pozneje.

(Konec prih.)

³⁰ Prim. § 12 čl., § 10 avstr. in § 12 nem. zak. o nečedni tekmi. Prim. § 1013 o. d. z.; § 13 zak. o trg. pomočnikih.

³¹ Načrt govori o »nepoštenem« ponašanju.

Književna poročila.

Dr. Frank Stanko: Saradivanje suca i psihiatra u utvrđivanju smanjene ubrojivosti. Zagreb 1929. Str. 37. Tisak Jugoslovenske štampe D. D.

To brošuro znanega zagrebskega kriminalista smemo smatrati za prvo monografično delo, ki obdeluje snov edinstvenega kazenskega zakonika de lege lata. Da si je izbrala baš »centralni problem modernega kazenskega prava«, da se dober omen. Frank izhaja iz stališča, ki si ga je sam izcizeliral, da je »sudjelovanje liječnika - vještaka u procesu sastoji u ravnopravnoj saradnji sa sucem, pravnim vještakom« (str. 17). Ta stavek, v katerem na prvi hip moti sklep, da obstoji »sudjelovanje« v »ravnopravnoj saradnji«, pojasnuje se pozneje z naslednjo tezo: Vsak od te dvojice naj ima svojo določeno vlogo, edino z vestnim izvrševanjem te vloge se da doseči — materialna resnica. Dopolnilo temu pa daje avtor še v poglavju o težkočah glede zmanjšane vračunljivosti (sposobnosti za vračunanje zločina s krivdo), ko pravi (str. 22): da mora biti sodnik tako pravni, kakor tudi psihiatrični strokovnjak, a razmerje med osebo sodnika in osebo psihiatra se kaže »u neku ruku« za ono »siameških dvojčkov«. Toda, tako gre misel avtorjeva naprej, danes je predvideno, da se naj v sodniku samem porodi dvom glede polne vračunljivosti. V tem pogledu pa danes niti nima sodnik sam pripravljenosti, zvedenosti, niti ni v predpisih procesa najti garancije, da bo dvom res v vseh primerih nastal, kjer bi bilo potrebno. Če hoče sodnik biti oprezen, mu bo vračunljivost vsakega zločinca sumljiva. Zato utegne priti, da pojde pač zmanjšana vračunljivost na breme nevračunljivosti; a kaznovane bodo obsojene osebe z motivacijo, da so v veliki meri zmanjšano sposobne za vračunavanje, dasi se »po pravu, koje važi —, riješavaju kao neubrojive« (str. 25). Če bi bil zakon dosleden, bi moral že pred vsako glavno razpravo dati točno preiskati duševno stanje obdolženca. Ker to ni odrejeno, bo svoboda sodnika pri konstatiranju nevračunljivosti odn. zmanjšane vračunljivosti majhna. Osobito pri konstatiranju zmanjšane vračunljivosti gre za sodelovanje ravnopravnih činiteljev, psihiatra ima pri tem celo važnejšo in odločilnejšo vlogo, nego pri konstatiranju nevračunljivosti. Krivo je, da sedi psihiatra pred sodiščem, a ne v sodnem kolegiju. To je posledica zmotnega nazora, da je mogoče interpolirati nove pojme v starl sistem (str. 28). Prav posebno krivo je, da novi kaz. zak. iz 1929 odreja, da sodnik ni primoran, ampak da ima le pravico omiliti kazen pri storilcu zmanjšane vračunljivosti. Garancije pravičnosti, katere je doslej nudil zakonodajec potom kazenskopravnih ovir obsodbe, dane bodo v sodnikovi roki, zato — pa oslABLJENE (str. 32). Pravičnost je ogrožena pri sodbah, nasprotno pa se psihiatra favorizira pri odredbah očevalnih sredstev (str. 35).

Pota kritične miselnosti, po katerih nas vodi Frank, ne da bi stavil konkretne predloge, so gotovo zelo zanimiva in tudi solidno nadelana. Navzlic temu pa obeta po našem prepričanju njegova borba zoper ureditev

razmerja med sodnikom in psihiatrom po edinstvenem kaz. zak. malo uspeha. Pravilno razmerje se da predvsem pospeševati z izbero sodnikov in poglobitvijo erudicije vseh organov kazenskega pravosodstva, ne samo sodnikov. Če naj sédeta sodnik in psihiater v isti senat kot soodločujoča faktorja, to ne bi izpreminjalo prav nič na kakovosti sodnika. Pa tudi, če pride psihiater v senat kot lajik v procesnem postopanju in v pravu, se pravde ne bodo vršile nič bolj v skladu s cilji kazenskega prava. Bržčas bi prevallitev rešitve vprašanja zmanjšane vracunljivosti na soodločujočega zdravnika vplivalo samo uspravajoče na vest sodnika. Ne glede na stroške, ki bi nastali s pritegnitvijo psihiatrov k vsakemu procesu — kje naj nehajo obziri na možnost zmanjšane vracunljivosti? —, bi se pa razkrojevalni proces tudi ne ustavil pri izvedencih zdravnikih; tudi pri drugačnih strokovnih vprašanjih bi se moglo in dosledno moralo zahtevati, da bodi izvedenec soodločujoč sodniški faktor, češ, sodnik pravnik ne more takšnega vprašanja sam po sebi razumeti... Če vse te primere združimo, ker se pri enem in istem procesu v praksi lahko združujejo razna izvedenška vprašanja, prišji bi pač do — čudnega organizma, ki bi bil vse prej kot sodišče. Ali ne glede na te pripombe gre avtorju brošure vsekakor velika zasluga, da je zaklical sodnikom popolnoma opravičen *memento*, kaj se bo po novem kazenskem pravu od njih zahtevalo... Zato želimo brošuri čitateljev prav posebno med sodniki.

Dr. Metod Dolenc.

Sellheim Hugo: Die Bestimmung der Vaterschaft nach dem Gesetz und vom naturwissenschaftlichen Standpunkt. München, Verlag von J. F. Bergmann, 1928. Str. 32.

Ta studija predstojnika ženske klinike v Lipsiji ne govori o možnosti določitve očetovstva po krvnih telescih, ampak edino le po trajanju dobe od koncepcije — do poroda. Včasih pride sodnik v položaj, da mora rzsoditi o očetovstvu, kjer kaže dokazna snov, da zakonita, v svrhu presumpcije očetovstva normirana minimalna doba ni dosežena, odnosno da je bila maksimalna (pri nas 300 dni, v Nemčiji 302 dneva) prekoračena. V tem pogledu mu bodo služile znanstveno ugotovljene tabele o trajanju nosečnosti ob porodu godnega deteta (najmanj 219, največ 334 dni) gotovo za dobro podlago pri orientaciji v teh vprašanjih. Sellheim piše baš za to, da pouči sodnike, kako jim je staviti pravilno vprašanje glede tzv. očitne nemožnosti očetovstva, da njih vprašanja ne bi napravila vtisa sugestivnosti. V obeh ozirih nemara ne bo odveč, če na to studijo tudi naše pravnike opozarjamo.

Dr. Metod Dolenc.

Lazar Erwin: Probleme der forensischen Jugendpsychiatrie. (5. zvezek iz: Abhandlungen aus dem Jur.-med. Grenzgebiete). Wien, Hölder-Pichler-Tempsky A. G., 1927. Str. 72.

Ta zbito pisana razprava se deli v dva dela: Mladostniki, kot manjvredni individui, kažejo psihopatične reakcije. Te se pojavljajo v raznih oblikah shicofreničnih, cikličnih, paranoičnih, neurotičnih, histeričnih, ne-

urasteničnih in v obliki genuinih moraličnih defektov. Opis teh oblik povseh potankostih obsega prvo polovico razprave. Vsled neznansko velikega števila tujih strokovnih izrazov je za pravnike težko čitljiva; zanimala bo predvsem psihiatre. V drugi polovici se bavi L a z a r z načinom, kako je oddajati mnenja za skrbstvena sodišča, ki se tičejo dvoje vprašanj: 1. ali naj se oddá mladostna oseba v zaključeno vzgojevališče, 2. kaj naj se odredi glede otrok takih starišev, čijih zakon se loči ali razvéde. Ta del razprave se bavi z raznimi pojavi dissocialnosti mladine kot: splošna razposajenost, nagon k potovanju, seksualne razvade, tatinski nagon i. t. d. Prav posebno še opozarjamo na tista poglavja, ki obravnavajo konflikte med mladostniki in njihovimi stariši. Povojna mentaliteta mladine je vsa drugačna, nego je bila predvojna; za to so označeni konflikti tolikokrat na dnevnem redu. Njih psihologični izvor in razvoj opazuje in opisuje L a z a r prepričevalno. Jednako lepo obravnava tudi razmerje med otroki in obema ločenima ali razvedenima roditeljima. Mislimo, da bodo naši sodniki, ki imajo uradnega posla s pokvarjeno mladino, vse migljaje avtorja glede postopanja z dissocialnimi otroki in mladostniki toplo pozdravili in jim, kolikor je v naših razmerah to sploh mogoče, tudi radi sledili.

Dr. Metod Dolenc.

Honig Richard: Straflose Vor- und Nachtat. A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl. Leipzig. 1927. Str. XIV+116.

V zbirki razprav, ki jo izdaja pravna fakulteta v Göttingenu, je izšla kot štev. 2. naznanjena monografija tamošnjega profesorja kazenskega prava. Važna je za teorijo, a morda še bolj za prakso. Kolikrat se mučijo naši kazenski pravniki z vprašanji, kako naj utemeljijo na podlagi kazenskega zakonika svoje, vsekakor pravni svesti ustrezajoče mnenje, da je neko dejanje nekaznivo, dasi bi ga bilo na videz po črki zakona kaznovati... Če ustrelji zločinec v moralnem namenu svojo žrtev, pa mu s strelom poškodeje vedoma srajco; ali je to drugo dejanje — posebej kaznivo? — Če poskuša zločinec vlomiti v miznico, o kateri ve, da je denar, pa se mu ne posreči privzdigniti pokrov, ker se mu orodje zlomi, — a na to išče in najde ključ od miznice in jo odpre ter ukrade denar; — ali je podana konkurenca poskusa z izvršitvijo tatvine? Uradnik poveri denar, pa napravi na to napačno posvedočbo v javni listini; ali je storil poneverjenje in tudi goljufijo? Lastnik psa ga proda, pes pa uide in pride od kupca k njemu nazaj, on, lastnik, ga sedaj obdrži; ko pa ljudje sumničijo, kaj se je res zgodilo, — ubije psa in zakoplje. Ali je storil utajo (Unterschlagung) in hudobno poškodovanje tuje stvari? Nekdo izvabi pod zvito pretvezo hranilno knjižico in na to dvigne na njo polagoma več zneskov iz hranilnice. Koliko zločinov ima na vesti? — Vsa ta vprašanja so prevzeta iz pestre vsebine naznanjene monografije, le da smo jih nekoliko prilagodili na naše kazensko pravo, dočim H o n i g misli le na nemško. Pri razlagi teh in še nebroj drugih vprašanj o nekaznivosti predčinov in poslednjih činov izhaja pisatelj z ozirom na bo-

gato, pa ne baš zadovoljujočo književnost, iz vidikov specialnosti, subsidiarnosti, konsumpcije in alternativitete norm, ki veljajo za predčine in za poslednje čine v razmerju z glavnim dejanjem. V okviru teh vrstic se ne moremo spuščati v poblížjo razlago, pač pa moramo ugotoviti, da je Honig ustanovil z večšo roko za pogoj nekaznivosti pri predčnih obliko »prehoda zločina« (Durchgangsdelikt), pri poslednjih činih pa oblike »očuvalnega dejanja« (Sicherungshandlung) in »upotrebnega dejanja« (Verwertungshandlung). Dočim so njegova izvajanja glede specialnosti, subsidiarnosti in konsumpcije prepričevalna, se nam zde razmišljanja glede alternativitete nekam medla. Tu naj gre za različna pravna pravila, ki se kosajo glede na zaščito ene in iste pravne dobrine, uporabljajo pa razna sredstva v dosego istega cilja. Prav bo v ogromni večini teh primerov pač le to, kar učé Binding, Finger, Olshausen i. dr., da gre tu uporabljati pravila, ki veljajo za pravo idealno konkurenco.

Na lex ferenda se Honig ne ozira, češ polovičarska rešitev problemov v zakonu je nevarnejša nego nobena. Težišče leži torej po njegovem mnenju slej ko prej v praksi. Gotovo bo njegova knjiga, čeprav je, žal, precej suhoparno pisana, praksi pomagala marsikakšno zamotano situacijo prebroditi in priti do jasnejšega pojmovanja.

Dr. Metod Dolenc.

Loewer Albrecht (Konstanz): Das Wesen des Massenverbrechens. Eine rechtswissenschaftliche Untersuchung. J. Bielefelds Verlag, Freiburg i. Breisgau, 1927. Str. 127.

Aktualnosti se tej knjigi radi vsestranskega presnavljanja kazenskih zakonikov, pa tudi — spričo povojnih turbulentnih, k množičnim deliktom tako pogosto vodečih socialnih razmer ne da odrekati. Loewer se je lotil svojega dela na ta način, da je k posameznim predelom svojih razmišljanj podal povsod naprej izčrpano mnenja iz literature, na to pa povedal svoje misli. Da pri tako težki materiji, kot so množični delikti, ob njegovih izvajanjih nismo vedno dobili vtisa prepričevalne jasnosti, da je marveč ostalo še marsikatero nesoglasje, pač ni težko razumljivo. Gre za osnovna pojmovanja, kjer utegne že malenkostna predpostavka, s katero se ne moremo docela strinjati, spraviti stvar v drugačno luč. Loewer zahteva n. pr. na str. 39, da treba množico (Masse) smatrati za »realiteto in resnično jednoto«; na str. 65 pa uči, da je pripadnost k množici ocenjevati samo kot »motiv«. Tu se nekaj že ne vjema. Še manj razumemo, kako more isti avtor zahtevati, da naj smatramo pri množičnih kravalih vsak zločin za-se kot individualni zločin (str. 74), na drugi strani pa naj mu verjamemo, da temelji njegov nauk o množičnih deliktih na upoštevanju »zmagovitega prodiranja ideje vkupnosti« (Gemeinschaftsidee, str. 119). Obširno se bavi avtor s prikazovanjem pravnih norm v raznih državah, ki se tičejo množičnih deliktov; ta del knjige obsega malo ne ves svet ter je posebno poučno pravo izvenevropskega kontinenta. Seveda se ozira Loewer na novejšé načrte in podaja tudi svoj predlog za izpremembo avstrijskega projekta kazenskega zakonika. Po

njegovem mnenju bi bilo vnesti glede množičnih deliktov posebno določbo z naslednjim besedilom: »Ako se stori kaznivo dejanje od skupljene človeške množice z zedinjenimi močmi, znaša najmanjša kazen za vodnike in aktivne udeležence najmanje polovico najvišje kazni, dočim se kaznujejo nedelujoči množični člani po načelih o pripomoči. Kot poskus se kaznuje že skupljanje množice, ki je pokazala namero, da z zedinjenimi močmi store kazniva dejanja.« Mislimo, da tičé v teh določbah tega predloga protislovja, pa tudi neopredeljenosti, ki se dajo kar otipati... Ali ne glede na vse te nejasnosti, ki smo jih vsaj deloma omenili in ki se nam zdé nekakšne pre nagljenosti doslej nam še nepoznanega in za to bržčas mlajšega pisatelja, smemo oznanjeno delo kot izborno informativno najdišče mnogorazraslih naukov iz celokupne snovi o množičnih deliktih toplo priporočati, predvsem tistim, ki obširnih del Sigheleja, Le Bona, Tardea Sinmela, Baschwitzja, Sieberja i. dr. ne morejo v originalu študirati.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Neumann Georg — Dr. Lichtblau Ludwig: Kommentar zur Exekutionsordnung. III. neubearbeitete Aufl. Wien. Manz. 1929. Str. 1354.

Neumannov komentar o avstrijskem izvršilnem redu v novi tretji izdaji je dokončan. Obširno delo pa s tem še ni završeno, kajti sklepno bodo sledili še izčrpani opisi o premembah, judikaturi in literaturi glede avstrijskega izvršilnega reda, kolikor je ostal v veljavi še v drugih državah, nastalih po razsulu stare Avstrije deloma na njenem ozemlju.

Uvodne besede k tretji izdaji komentarja poudarjajo velikanske izpremembe, nastale od leta 1910 naprej na političnem in gospodarskem polju, kar je moralo vplivati na uporabo in pojmovanje določb izvršilnega reda. Saj izvršba ni zgolj med zahtevajočim upnikom in zavezancem se odigrajoča privatnopravna stvar, temveč se dotiče malodane vsaka izvršba tudi javnih interesov. Ne le obširne novelacije privatnega in procesnega prava v letu 1914 in tekomo vojne, tudi razni socialnopolitični zakoni, uveljavljeni v posebno obširni meri v avstrijski republiki po prevratu, so bistveno vplivali na razvoj izvršilnega prava. Vrlina Neumannovega komentarja izvršilnega reda tiči v točnih navedbah vseh virov zakonodaje, judikature in strokovnega slovstva in sicer ne le avstrijsko-nemških, temveč tudi virov ozemelj po prevratu osvobojenih narodov. Tudi pri redko dogajajočih se primerih uporabe izvršilnega reda pove komentar jasno in določno svoje naziranje in tako pač ne bo pustil v njem pojasnila iskačega praktika na cedilu.

Vprašanje nastane, če bo Neumannov komentar o izvršilnem redu obdržal za prakso in znanost pri nas svoj pomen, ko bo zakon tudi na tem polju v naši državi izenačen, kar je po poteku dogodkov menda prav kmalu pričakovati. Res je bil že pred letom izdelan načrt zakona »o izvrševanju i obezbedjenju«, a tudi temu načrtu bil je vzorec sedaj še v Sloveniji in Dalmaciji veljavni avstrijski izvršilni red z dne 27. V. 1896 drž. zak. št. 79. Seveda pomenja ta načrt precej temeljito predelavo gornjega zakona in to ne samo v zunanosti, nego tudi v načelih in

bistvenih važnih določbah, na kar so vplivali osobito nemški ter madžarski zakoni (n. pr. institucija protiizvršbe — reeksekucije —, izvršbe na predhodno izpolnitev i. t. d.). Načrt gre posebno daleč v določbah socialopolitičnega značaja, a tu zaide v enostranski, sedanjemu gospodarstvu ne več ustrezajoči zaščiti poljedelcev predaleč. Skoraj bi bilo prorokovati, da se bodo pri končni redakciji opustile v našem edinstvenem izvršilnem redu marsikatero novotarije, od katerih niti za pravno, niti za gospodarsko življenje ni pričakovati haska. Tako se utegne bodoči zakon o izvršbi in zavarovanju še tesneje nasloniti na svoj vzorec — avstrijski izvršilni red. Naj pa ima prihodnji naš zakon o izvršbi tako ali drugačno vsebino, posegati bosta morala tako praktik, kakor tudi znanstvenik še vedno po tujih znanstvenih virih o izvršilnem pravu, med katerimi ne bo najzadnji Neumannov komentar o izvršilnem redu. Utegnili pa bi iz tega obširnega dela, ozirajočega se v tako izdatni meri na usodo avstrijskega izvršilnega reda v dobi po razsulu stare Avstrije, črpati tudi redaktorji bodočega edinstvenega zakona o izvršbi in zavarovanju marsikatero pobudo.

Dr. Edvard Pajnič.

Tomić Zoran S.: Ustvaritev jugoslovanske države. Teza za doktorat prava na Sorbonni, 8. junija 1927, 8°, 244 str.

Delo predstavlja poskus očitati, kako se je misel narodnega zedinjenja Jugoslovenov razvijala (prav posebno prizadevanje Kraljevine Srbije za to misel) in poskus dokazati, da je Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev s pravnega stališča stara država.

Po splošnih uvodnih besedah o zemljepisni legi Jugoslavije in o njenem prebivalstvu prehaja pisec k orisu »tendenc Srbo-Hrvatov in Slovencev k združitvi v enotno, skupno in neodvisno državo« (str. 22. i. d.). Nadalje so opisane prilike, kako je prišlo do sarajevskega atentata in do svetovne vojne (pri čemer je narahlo načet problem odgovornosti za nastanek svetovne vojne) ter kakšen vojni cilj si je stavila Srbija. V četrtem poglavju je očrtano delovanje srbske vlade na Krfu, Jugoslovanov v Avstro-Ogrski in ostalih Jugoslovanov (v Evropi in Ameriki). Politični organizaciji Jugoslovanov bivše avstro-ogrške monarhije, ki se je ustanovila 29. oktobra 1918 po razsulu Avstro-Ogrske, pisec odreka značaj države in je mnenja, da bi položaj Jugoslovenov na zunaj (predvsem napram Italiji) bil ugodnejši, ako ne bi Narodno Veče v Zagrebu šele po preteku enega meseca sklenilo združiti se s Kraljevino Srbijo.

Po združitvi Črne gore s Kraljevino Srbijo 26. novembra 1918, ki pravno predstavlja svobodno inkorporacijo Črne gore s Srbijo, vsled česar je Kraljevina Srbija ostala pravno stara država in se samo povečala, so obravnavani dogodki 1. decembra 1918 in mednarodno priznanje te države, nakar prehaja pisec k zadnjemu poglavju, »ali je Kraljevina SHS s stališča mednarodnega prava nova ali stara država?« Orisane so važnosti in pravne posledice tega vprašanja, navedeni so razlogi, ki govore v prilog pritrdilne teze, kakor tudi razlogi, ki govore v prilog odklonilne teze, nakar je naveden zaključek: Kraljevina SHS je stara država in sicer

s stališča akta združitve, kakor tudi s stališča ustavnega in mednarodnega prava.

S stališča akta združitve 1. decembra 1918 je pisec mnenja, da Kraljevina SHS predstavlja nadaljevanje Kraljevine Srbije iz razloga, da ozemlja Jugoslovenov bivše a.-o. monarhije v trenutku združitve niso tvorile samostojne države (ozemlje ni bilo določeno, ni bilo suverene oblasti, ni bilo priznanja od tujih sil). Tudi če bi bili vsi navedeni pogoji podani, Jugosloveni niso mogli (!) ustvariti lastne države, ker je za nje, ki so bili del sovražne v svetovni vojni premagane države, bila pristojna določiti bodoči statut — mirovna konferenca. »Jugosloveni so se združili v Kraljevino Srbijo ne kot člani neke države, ampak čisto navadno kot narod, t. j. etnična skupina«, (str. 230). Pisec podkrepljuje svojo trditev še z nepravnimi, političnimi elementi (žrtve Srbije za združitev vseh Jugoslovanov). Tudi s stališča ustavnega prava je Tomić mnenja, da je Kraljevina SHS stara država: ustavna kontinuiteta Kraljevine Srbije ni nikoli prenehala, vse politične institucije Kraljevine Srbije so ostale po 1. decembru 1918 z malimi spremembami, ki so bile narekovane od novega položaja, v veljavi; veljava mnogih zakonov Kraljevine Srbije je bila raztegnjena na celokupno državo, kajti »združitev (sc. 1. dec. 1918) ni v Srbiji ničesar drugega spremenila kot ime kralja in države« (str. 233). —

Končno navaja pisec razloge, zakaj je Kraljevino SHS s stališča mednarodnega prava smatrati kot staro državo: združitev Kraljevine Srbije in Jugoslovenov bivše avstro-ogrske monarhije ni bila združitev dveh držav v eno novo državo kot novo mednarodno pravno osebo, vsled česar ima Kraljevina SHS vse pravice in vse dolžnosti, katere je imela Kraljevina Srbija 1. decembra 1918, mirovne pogodbe ne omenjajo Kraljevine SHS med novo ustanovljenimi državami; Kraljevina SHS prejema reparacije in se je v mnogih primerih pred mednarodnimi sodišči smatrala kot stara država, ki ima kot taka pravico likvidirati nemško imovino. Kraljevina SHS je »predvojna kraljevina Srbija, ki je sedaj samo povečana in ki je spremenila ime«. (str. 234).

Predaleč bi nas zavedlo, ako bi k vsem trditvam Tomića zavzeli svoje stališče. Za danes naj zadošča ugotovitev, da se z navedenimi zaključki popolnoma ne strinjamo iz razloga, ker dejstva, na katerih je pisec zgradil svoje zaključke, mi pravno drugače ocenjujemo. Ne glede na to pa je pohvalno omeniti, da je pisec bogato uporabil tozadevno jugoslovensko literaturo in nekaj diplomatskih listin, ki nudijo nove poglede v tem vprašanju. Zato smo mnenja, da delo g. Tomića predstavlja lep prispevek k obravnavanju problema; ali je Kraljevina SHS nova ali stara država?

Dr. Ivan Tomšič

Milić Milenko: *Skupne atribucije in odnosi med Svetom in Skupščino Društva narodov.* Teza za doktorat prava na Sorbonni, 7. marca 1929. 8°, 316 str.

Gre za problem notranje pravne strukture Društva Narodov: porazdelitev pristojnosti njenih organov in določitev njih pravnega razmerja.

Delo pričinja s kratkim orisom pravne narave Društva Narodov, izvora, sestave, splošnih značilnosti in porazdelitev pristojnosti Sveta kakor tudi Skupščine. V prvem delu razpravlja pisec o skupnih atribucijah, t. j. o onih zadevah, za katero rešitev morata oba organa D. N. Svet in Skupščina nujno delovati v sporazumu. V drugem delu so očitane one zadeve, v katerih sta pristojna sicer oba organa (konkurirata), toda za rešitev katerih zadošča izražena volja samo enega organa in sicer tistega, ki se prej začne baviti z zadevo in vsled česar postane izključno pristojen v dotični zadevi. V tretjem delu je govora o glavnih odnosih med Svetom in Skupščino. Pisatelj prihaja do zaključkov, da morata oba organa D. N. stremeti za tem, da ostaneta med seboj vedno v soglasju ter tako olajšata delovanje Društva Narodov in da baš pravni odnosi med Svetom in Skupščino D. N. potrjujejo, da je Društvo Narodov organizacija sui generis.

Dasi bi delo brezdvomno še pridobilo na vrednosti, ako bi zaradi enotnosti problema bili obravnavani tudi oni primeri, v katerih je eden izmed obeh organov D. N. a priori izključno pristojen, kljub temu radostno ugotavljam, da spada delo, ki je izšlo v tisku in kateremu je napisal nekaj uvodnih besed prof. Barthelemy, med najboljše letošnje teze sorbonske pravne fakultete.

Dr. Ivan Tomšič.

Glišić M. Dragiša: Trgovinska politika ter zunanja trgovina Kraljevine SHS. Teza za doktorat prava (politične in gospodarske vede), 13. marec 1929, 8°, 186 str.

V prvem delu (Trgovinska politika Kraljevine SHS) razpravlja pisec o pogodbenih in nepogodbenih trgovinskih odnosih Jugoslavije do drugih držav v tarifnih pogodbah, carinskem režimu i. d. V drugem delu (zunanja trgovina Kralj. SHS) pa o uvozu in izvozu (l. 1919 do 1927 vključno), o pomorskih, rečnih in celinskih potih, po katerih se je izvozna trgovina vršila, o jugosl. trgovinski bilanci (1920—1927) i. dr. Pisec zaključuje, da jugosl. trgovina kaže dve tendenci: 1.) ustvariti kolikor mogoče velik izvoz, kar se izraža v dejstvu, da so redne pogodbene trgovinske vezi upostavljene z 20 državami (z 10 od teh se medsebojno uporablja najmanjša tarifa); 2.) kvantitativno povečanje in kvalitativno izboljšanje izvoznih pridelkov. — Nadaljeoudarja pisec, da je za našo državo zmeren protekcionizem najprimernejši, da naše narodno gospodarstvo in javne finance temelje v prvi vrsti na poljedelstvu, proizvodnji, da za popolno uporabo narodnih bogastev državi nedostaje dovoljnega kapitala.

Dr. Ivan Tomšič.

1. **Thümel Wilhelm: Der Religionschutz durch das Strafrecht.** § 166 des Str. G. B. — 2. unveränderte Auflage. Jena, Frommann 1927. Str. 68.
2. **Thümel Wilhelm: Das neue Strafgesetzbuch und die Religionsvergehen.** J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1927. Str. 37.

Pisateli obeh delc je profesor bogoslovja v Jeni. hkratu pa tudi doctor iuris honoris causa. Njegovo prvo navedeno delce je izšlo l. 1906 v Lipsiji, letos ga je izdal neizpremenjeno v drugi izdaji in drugi založbi

To je storil, kakor pravi v predgovoru k drugemu delcu, namenoma, sklicujoč se na sv. pismo: »Da vam vedno enako pišem, mi ne mrzi, ampak naj vas tem bolj prepričuje.« V resnici sta obe delci prežeti enega duha: Veroizpovedi naj se zbližujejo v direktnem sporazumu, nikar naj ne zahtevajo zaščite zoper žaljenja pred sodiščem. Bogokletstvo naj ne bo zločin. Vsaka zahteva veroizpovedi, da se ona smatraj za edino izveličavno versko družbo, moti v naprej mirno razpravljanje. To so glavne misli obeh delc. V posameznostih pa se peča z nemško kazenskopravno zakonodajo. V danes veljavnem k. z. za Nemčijo se nahajajo vrste deliktov, ki se tičejo verstva: bogokletstvo, žalitev krščanskih cerkva in njih naprav ter običajev; v osnutku 1913: iste; v osnutku 1919: tudi še iste, v vladni predlogi 1925 pa bogokletstva ni več, v zadnjem predlogu iz 1927 je ostalo vse tako, toda v razlogih stoji: »Kdor Boga psuje, katerega časti verska družba, ta psuje njeno vero.« To dopolnilno razlago pa pobija pisatelj vehementno, češ, na ta način pridemo po ovinkih spet do delikta bogokletstva! Na koncu citira pisatelj dobesedno neko spomenico, s katero je zahtevalo že leta 1888 nič manj kot 33.000 evangelskih mož iz Porēnja, da naj se odpravi § 166 z zločini bogokletstva, žalitve cerkva i. t. d., ali brez uspeha. T h ü m e l ponavlja vobče zahteve te spomenice, samo verska opravila naj bi bila tudi še zaščitená zoper vsakojake zlobne motitve.

T h ü m e l označuje v predgovoru druge brošure, ki je veliko bolj rezka kakor prva, samega sebe za bogoslovca in »pasivno-jurističnega strokovnjaka«. Da bi mogel imeti s svojo polemiko zoper verske delikte v označenem obsegu kaj uspeha, ni misliti, ker je verski mir baš tako pravna dobrina kakor občni družabni red; saj je pravzaprav le del slednjega. Ocená avtorja samega sebe kot »pasivno«-jurističnega strokovnjaka pa vendar malo preveč kontrastuje z nekaterimi naravnost neokusnimi napadi na katolike (gl. str. 12, 18, 32 v drugi brošuri). Zelo zanimivo je še, da se pisatelj zgraža celo nad nameravano kazenskopravno enotnostjo zakonov z Avstrijo, ako naj bi prišla za jutro v zakon tako pravosodstvo, kot velja tam — v Avstriji — glede verskih deliktov.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Mitter Friedrich Wolfgang: Die Grundlagen der Gerichtsverfassung und das Eheding der Zittauer Ratsdörfer vom Beginne des 16. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. Verlag von S. Hirzel in Leipzig, 1928. Str. XII + 157.

Le nekoliko kilometrov od severne granice češkoslovaške republike imelē so vasi, spadajoče pod oblast mestnega sveta Žitave, svoje pravosodne institute za nižje sodstvo in za upravo, ki so tako podobne našim večam, kvatrnim sodiščem ali vinogorskim zborom, da najdeš skoro za vsako posebno stran instituta paralelo v slovenskem običajnem pravu... Če še uvažujemo, da mejē tiste mestnemu svetu podložne vasi na severu na lužiške Srbe, onda nam dahne sama po sebi misel, da gre sicer za udejstvovanje germanskopravnega načina pravosodja, ali to na prapodlagi

slovanskega pravnega mišljenja. Delo, ki ga naznanjamo, zasluži torej vso pozornost slovanskih pravnih zgodovinarjev. Samo, da dokažemo to na nekoliko primerih, navedemo: »Eheding« je zakoniti dan, prav kakor pri nas v času od 16. do 18. stoletja kvaterni sod ali vinogorski zbor. Tam se vrše ob navzočnosti vseh vaščanov, ki so polnoletni, volitve starešine, sodnikov, tam se ti poklanjajo svoji gosposki, tam se iznašajo pritožbe zoper gosposko, zoper tuje vaščane in zoper sovaščane (»Ehedingsrügen«). Celo zapisi o sklepih na teh shodih bi se dali primerjati z zapisi o naših vinogorskih bukvah. Najzanimivejša paralela pa je propadanje institutov te samouprave, polagoma pa sigurno, da se razgubé začetkom 19. stoletja, prav kakor pri nas... Pisatelj naznanjene knjige seveda reklamira vse te ustanove za edistveno-germanske in izvaja celo, da so se utrdile samo spričo žilavosti nemških naseljencev, ki so prišli »in den Kampf mit dem sorbischen Feinde« (str. 147). Paralela z našim pravom ovrže brez dvoma to bolj politično, kot znanstveno zapisano trditve.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Ivšić Milan: Ekonomski i politički parlamenat kao rješenje krize parlamentarizma. Predavanje. Posebni odtisk iz »Mjesečnika«. Str. 22.

Kazenski zakonik, Zakon, s katerim se uveljavljajo in uvajajo kazenski zakonik, zakonik o sodnem kazenskem postopanju in zakon o izvrševanju kazni na prostosti, Zakon o pobijanju zlorab v službeni dolžnosti, Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi. Ljubljana. Zbirka zakonov XXIX. snopič. Tiskovna zadruga. 1929. Str. 175. Cena Din 31.50 s poštnino.

Zakon o ureditvi vrhovne državne uprave, Zakon o ureditvi predsedništva ministrskega sveta, Zakon o notranji upravi, Zakon o centralnem tiskovnem uradu, Zakon o poslovnem redu pri državnem svetu in upravnih sodiščih, Zakon o osebnih imenih in še manjši upravni zakoni. Ljubljana. Zbirka zakonov XXX. snopič. Tiskovna zadruga. 1929. Str. 152. Cena Din 29 s poštnino.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca septembra 1929.

Osebnosti. Za dopisnega člana slovanskega instituta v Pragi je bil izbran univ. prof. dr. Krek Gregor. — Za sodnike apelacijskega sodišča v Ljubljani so postavljeni Janša Josip, Lajovic Anton in dr. Konda Jakob. Za sodnike so postavljeni: Kolšek Josip pri okrožnem sodišču v Mariboru, dr. Kernev Josip v Krškem, Pfeifer Josip v Brežicah, Kancler Anton v Murski Soboti in Karlovšek Janko v Prevaljah. Premeščeni so: starešini okrajnih sodišč Jerman Jakob v Kozje in dr. Lavrenčič Matija v Kočevje, sodnika dr. Tschinkel Karel v Ribnico in Čoš Fran v Mokronog. — Za inspektorja v min.

za notr. stvari je postavljen dr. Goršič Fran. — Pri podružnici poštne hranilnice v Ljubljani je imenovan za direktorja dr. Vidmar Vladimir. Premeščeni so: odd. šef. fin. direkcije dr. Novotny Karel in inspektor dr. Orej Filip v Banjaluko, dr. Stegenšek Fran v Beograd za tajnika gen. direkcije davkov. — Za notarja je imenovan Hanžič Ivan v Velikih Laščah; premeščeni so notariji: Kenda Josip na Brdo, Bakovnik Ivan v Kranj in Rant Franc v Metliko. — Odvetniško pisarno so otvorili: Tornago Leon, dr. Andrejčič Anton, dr. Novak Janže v Ljubljani, dr. Siegmund Ferdinand v Kočevju, dr. Rajh Štefan in dr. Stanovnik Ivan v Celju, dr. Vavhnik Miloš in dr. Šestan Ivo v Mariboru, dr. Winterhalter Ivan v Marnbergu, dr. Borštnik Vladimir v Krškem, dr. Lavrič Janko v Kočevju, Žmavec Josip v Ljutomeru. — V pokoj so stopili: dv. sv. Bonač Fran, fin. inspektor Perpar Ivan, dv. sv. Bežek Božidar in svetnik stola sedmorice dr. Furlan Anton. — Začasno se je odpovedal izvrševanju odvetništva dr. Natlačen Marko. — Umrli so: odvetniki dr. Czifrak I., dr. Papež Fran, dr. Žerjav Gregor, dr. Vallentschag Oton, dr. Grossmann Karel, dr. Gosak Tone, dv. sv. Kremenšek Janko, viš. sod. sv. Vehovar Mihael, sodnik dr. Kernev Josip.

Nagovor rektorjev ob promociji dr. Majarona za častnega doktorja tehničnih ved. Gd. rektor dr. Vidmar je ob svečani promociji dne 22. janja 1929 predsednika nekdanje vseučiliške komisije, gda. dr. Danila Majarona, za častnega doktorja tako-le nagovoril:

»Visoko spoštovani gospod doktor!

Dvajset let ste bili na čelu mož, ki so se trudili in borili, da bi se uresničila stara kulturna zahteva našega naroda, da bi se ustanovilo vseučilišče v Ljubljani. Živeli ste za to veliko idejo z vsem svojim srcem, s vso svojo dušo. Ko so se Slovenci osvobodili in se s Srbi in Hrvati združili v narodno državo pod žezlom prejasne dinastije Karadjordjevičev, ste prejeli prelepo, pa težko nalogo, da ste kot predsednik vseučiliške komisije vodili priprave za ustanovitev naše univerze. To nalogo ste v težavnih časih z moško odločnostjo, vztrajnostjo in modrostjo vzorno rešili. V kratki dobi osmih mesecev so pod Vašim vodstvom priprave tako dozorele, da je vlada Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v juliju l. 1919 predložila začasnemu Narodnemu predstavništvu načrt zakona o ustanovitvi Univerze Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani.

Kot idealen delavec za narod ste, visoko spoštovani gospod doktor, v polni meri zaslužili redko srečo, da ste videli idejo, ki ste zanjo živeli, uresničeno. Bog Vas je nagradil s spoštovanjem, ki ž njim gleda na Vas slovenski narod. Vedno budno skrb za mlado, v težavnih prilikah razvijajočo se slovensko univerzo, Vam je ob desetletnici, ki jo danes praznujemo, odvezel naš ljubljeni kralj, ko je dovolil, da univerza sme nositi njegovo visoko ime.

Po desetih letih uspešnega dela je naše vseučilišče smelo misliti na to, da se Vam oddolži z najvišjim odlikovanjem, ki ga more podeliti. Vzor moža, ki naj ga naša akademska mladina v vsem posnema, boste sedaj v navzočnosti najodličnejših predstavnikov države in slovenskega rodu prejeli naslov častnega doktorja tehniških ved.

Bog Vam daj še dolga leta uživati sadove svojega plemenitega dela za narod in državo.

Gospod promotor, blagovolite izvršiti promocijo.

Svetosavske nagrade: Ob svetosavski proslavi dne 27. januarja 1928 ni bil noben slušatelj pravniške fakultete nagrajen s kraljevo nagrado, ker se v šolskem letu 1926/27 ni udeležil noben slušatelj tekme. Za svetosavsko tekmo v šolskem letu 1927/28 je razpisal svet juridične fakultete v Ljubljani 8 temat: 2 iz pravnozgodovinske, 3 iz pravosodne in 3 iz državoslovne skupine. Oddani so bili trije elaborati. Na svetosavski proslavi dne 27. januarja 1929 so bili odlikovani z nagradami Njegovega Veličanstva Kralja v znesku po 1000 Din vsi trije avtorji oddanih razprav: g. Gorazd Kušej iz Gradca, ki je obdelal nalogo »Gospodarski svet«; g. Mirko Mermolja iz Devina pri Trstu za razpravo »Zunanja trgovina Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev« in g. Ciril Mikuž iz Prečne za razpravo »Pojem časti v kazenski pravni književnosti in zakonodaji naše kraljevine«. Za svetosavsko tekmo v šolskem letu 1928/29 pa je fakultetni svet juridične fakultete v Ljubljani določil sledeča temata: I. Pravnozgodovinska skupina: 1. Pojem in pomen »poštenja« (bona fides) po rimskem pravu. 2. Pojem in pomen »poštenja« po rimskem in veljajočem pravu (primerjalno). 3. Tridentinske in najnovejše reforme zapadnocerkvenega zakonskega (bračnega) prava. 4. Pravnozgodovinsko gradivo v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske, razpredeljeno po osnovnih vidikih. II. Pravosodna skupina: 1. Izvršbena ekonomija. 2. Pravice na pravicah. 3. Pokritveno razmerje po novih zakonih o menici in čeku in po občem državljskem zakoniku. 4. Kazenskopravna zaščita lova na divjačino in ribolova v kraljevini SHS. III. Državoslovna skupina: 1. Jugoslovanska agrarna reforma. 2. Poglavitne upravne reforme v Nemčiji, Franciji, Avstriji in Češkoslovaški po svetovni vojni. 3. Pravna priroda pravilnikov v teoriji in v pozitivnem pravu, osobito v naši praksi. 4. Posebni pomen zadružništva za slovensko gospodarstvo. 5. Zgradarina v Sloveniji po zakonu o neposrednih davkih iz l. 1928 in po prejšnji zakonodaji (primerjalno).

K. Sketelj.

Fiskalizem, ki pospešuje nagajivo zavlačevanje pravn. Objestnim rekurentom in nagajivim strankam vobče nudi naš taksni zakon ozir. njegova praksa često dobrodošel razlog za zavlačevanje pravdoreka in podaljšanje prekluzivnih rokov. Ako hočeš z rekurzom ali prizivom, o katerem si v naprej uverjen, da je neutemeljen, zadevo zavleči za par mesecev, treba samo, da vložiš rekurz brez podpisa odvetnika z nezadostnim kolkom zadnji dan na I. stopnji, ki ti potem v 5—6 dneh da

pismeni poziv, da dopolniš kolkovno znamko v 30 dneh a. d. r. S tem si raztegnil prekluzivni rok 14 dni že za kakih 5 tednov; potem ko zadnji 30. dan vložiš dopolnilni kolek, dobiš od sodišča pismeni nalog, da moraš tekom 5 ozir. 8 dni dobiti podpis odvetnika za vloženi rekurz. Če pa ne dobiš odvetnika, ki bi tak nagajivi rekurz podpisal, — in to se je v slučaju, ki ga niže objavimo, zgodilo, — se oglasiš zopet pri sodišču, zahtevajoč, da sedaj, ko si pravilno kolkoval rekurz, vzame rekurz na zapisnik in predloži rekurzni instanci v meritorno presojo. Okrožno kot rek. sodišče v Mariboru je v predležem slučaju tako dvakrat vloženi rekurz z odločbo z dne 11. VII. 1929 C II. 102/29-11 kot nedopusten zavrnilo iz nastopnih razlogov. »Tožencu je bil izpodbijani sklep vročen dne 5. maja 1929. Rekurzni rok je potekel dne 21. maja 1929. Dne 19. maja je došla sodišču pismena kot rekurz označena vloga toženca, ki pa ni bila podpisana ne po stranki sami (§ 75/3 c. pr. r.) ne po odvetniku (§ 520 c. pr. r.). Po odplačilu takse se je imel ta spis po §§ 84 c. pr. r. vrniti stranki v odpravo teh oblikovnih hib. To je prvi sodnik glede podpisa odvetnika tudi storil. V določenem petdnevem roku se ta hiba ni odpravila. Rekurz vsled tega ni dopusten in ga je bilo po § 526 c. pr. r. zavreči. Pri tem se ni bilo ozirati na napačen pravni poduk stranki od strani prvega sodnika, da se rekurz lahko da na zapisnik tudi pri sodišču, kar velja le v primerih, kjer se ni že dal pismeno. Ni dopustno in bi pomenilo nezakonito podaljšanje roka za pravni lek nadomestovanja že vložene pismerne rekurza z naknadnim sodnim zapisnikom.« — Želeti bi samo še bilo, da bi bilo okrožno sodišče dalo I. stopnji tudi navodilo v tej smeri, da bi stranki ab ovo naročilo, da v roku 8. dni preskrbi podpis odvetnika, ki bi seveda, če ga podpiše, tudi skrbel za pravilno kolkovanje ali pa poklicalo stranko samo v tem roku k sodišču, da da rekurz na zapisnik in jo poučilo, kako ga je treba kolkovati. S tem bi bila zadeva brez vsakega zavlačevanja na pravilni način rešena.

Dr. Anton Brumen.

Poročilo delavske zbornice za Slovenijo za leti 1927 in 1928, ki ga je uredil zbornični tajnik Filip Uraťnik (Ljubljana 1928, strani 197), obsega poleg simpatičnega uvoda (Naši domovi) razprave in informacije (I. del), statistične študije (II. del), pregled mezdnih in drugih pokretov (III. del) in poslovno oz. računsko poročilo (IV. del). Knjiga nudi mnogo več, nego bi človek, sodeč po nadpisu knjige, pričakoval. Zbornica polaga največji pomen seveda na oris gospodarskega in socialnega položaja in pa na stremljenja slojev, ki jih ona zastopa. Ti podatki so dobro došli vsem javnim delavcem. Pravnika pa zanima prvi del te zbirke, kjer je razvitih več kaj aktualnih vprašanj o delavskih zbornicah v Jugoslaviji (Ljubljanska ima 79.683 članov, nekaj več ko beograjska ali novosadska, pa dosti več od šibkih zbornic v Sarajevu in Splitu; vsem pa prednjači zagrebška s 150.175 člani), o delavskih zaupnikih, o naših nezgodnih rentnikih in upokojencih (Pokrajinski pokojninski sklad za Slovenijo treba očuvati, dokler boljše rešitve ni!), o starostnem zavarovanju obrtnih, industrijskih in rudarskih delavcev, pa o zaščiti naših delavcev v Nemčiji.

Na čelu teh razprav referira Uratnik o unifikaciji obrtnega in rudarskega prava v duhu prizadevanj, ki gredo za kodifikacijo vsega delavskega prava v posebnem code du travail. Dajmo se seznaniti s temi tezami!

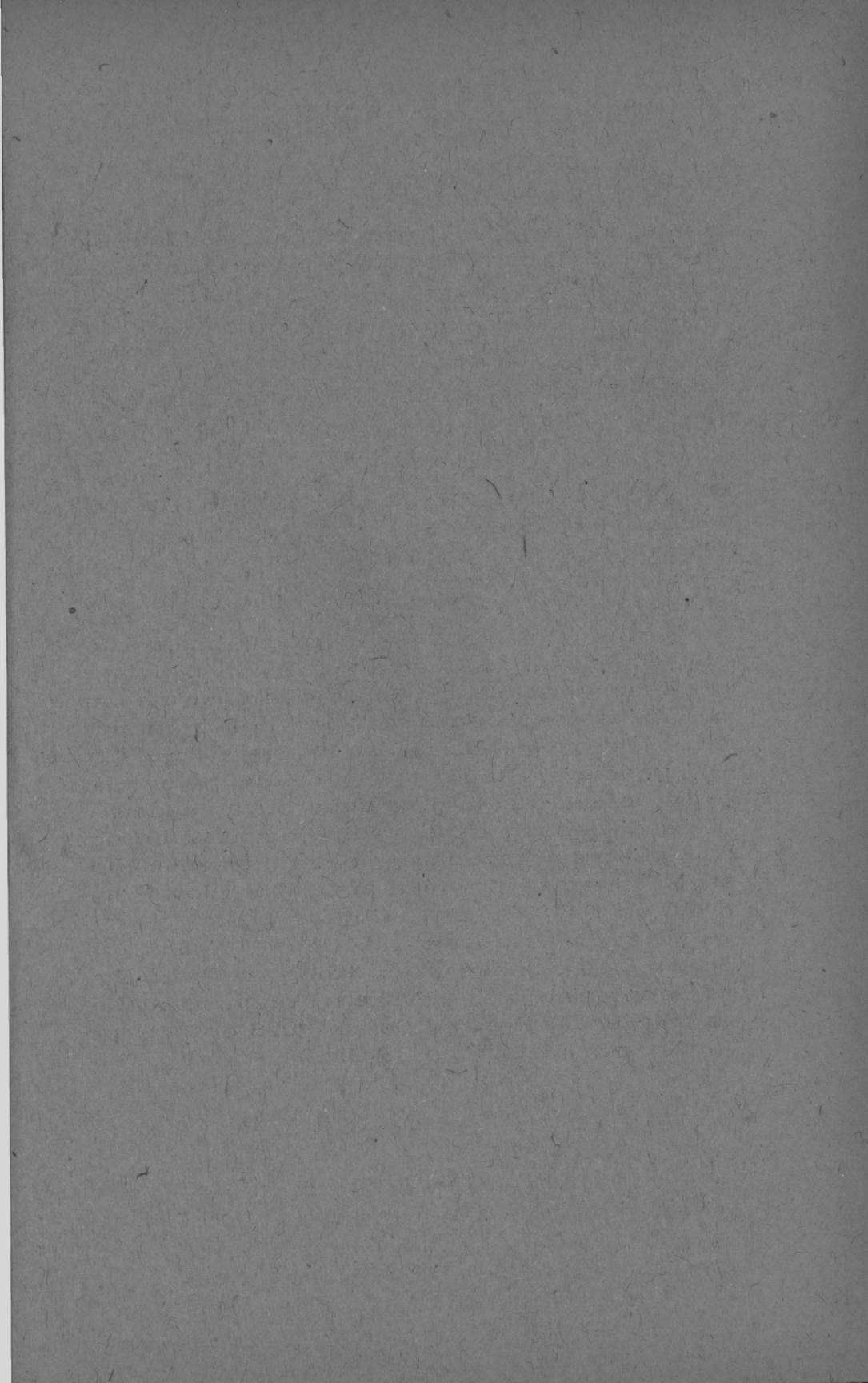
Obrtni in rudarski zakon naj se omejeta na ureditev odnosov, ki jih imajo obrtna in rudarska podvzvetja med seboj in pa proti oblastvom. Delavska zaščita ne spada v to materijo, nego ona mora biti predmet posebnih zakonov, ki deloma že obstoje n. pr. zakona o zaščiti delavcev, zakona o zavarovanju delavcev in zakona o inspekciji, deloma pa takih, ki jih je treba šele ustvariti. Tu pisec apelira na sankcioniranje v finančnem zakonu (tempi passati!). Zakoni, ki jih je treba ustvariti, so: 1. zakon o delovni pogodbi pomožnega osebja, 2. zakon o vajencih in 3. zakon o obrtnem sodstvu, češ, nikarte ne razcepite delavske zaščite na poklicne panoge, ker s tem delavsko zaščito desorganizirate in jo vplivu poslodavcev podrejujete, poverjujoč skrb za interese, ki so si nasprotni, rokam enim samih državnih organov, skrb za interese, ki so isto-vetni, pa raznim državnim organom.

Pri delovni pogodbi se kolektivna pogodba, ta »garancija za mir v podjetjih«, definira kot razširba službeno razmerje določujočih prisilnih norm samo za določeni čas in za določeni krog delavcev. Sklepanje kolektivnih pogodb naj bi bilo poverjeno sindikalnim organizacijam. V vajenskem zakonu (zakaj se rabi splošno le napačna oblika vajeniški, izpeljana iz samostalnika vajenik, ki ga v slovenščini ni?) bi bilo treba rešiti stalno kontrolo nad številom in gibanjem vajencev, poklicno izbero (s pomočjo posvetovalnic), problem vajenske šole kot sestavnega dela osnovnega, meščanskega in srednjetechničnega šolstva in mnogo izdatnejšo zaščito, kadar bi vajenec učno razmerje prekinil ali pri praktičnem izpitu propal. Kot delavstvu škodljiva institucija se pobija mojstrski izpit pred komisijo, kjer bi imeli poslodavci odločilen vpliv. Glede zakona o obrtnem sodstvu izraža poročevalec željo, da bi bil postopek poceni in nagel, pa za sedaj prilagojen partikularnemu pravu posameznih pravnih skupin, ki so v državi. Na področju Slovenije in Dalmacije naj bi se pomnožilo samo število obrtnih sodišč z novimi sodišči v Celju, Mariboru, Novem mestu, Splitu, Dubrovniku in Šibeniku; v Srbiji in Črnigori naj bi se sudovi dobrih ljudi (conseille des prudhommes), ki obstoje po zakonu o radnjama, obrazovali z imenovanimi člani, ki bi jih predlagale obrtne in delavske zbornice; v Bosni in Hercegovini, a tudi v Vojvodini (razlika je zlasti ta, da se sme v Vojvodini izvršba odgoditi, inace so razsodbe tu in tam takoj izvršne) naj bi se uvedli predpisi hrvatsko-slavonskega obrtnega reda, po katerem obavlja obrtno sodstvo občno upravno (obratno) oblastvo. Glavni zahtevek pa je ta, da naj bodo razsodbe vseh obrtnih sodišč do 5000 Din takoj izvršne.

Vprašanje je, na kakšno stališče se bo proti označenim zahtevam postavilo naše zakonodavstvo. Glede rudarskih delavcev, o katerih se v knjigi ne razpravlja posebe, dasi je mnogo odnosov, ki se razlikujejo od

odnosov navadnih obrtnih delavcev, je naš načrt rudarskega zakona (glava XII.) vzprejel vsa določila katerekoli vrste, tako da se sme reči, da se je tu zakonodavec izkazal za popolnoma nedostopnega zahtevam, naj se partija o delovni pogodbi izloči in aservira za specialno delavsko zakonodajo. Kar pa se tiče načrta našega novega zakona o obrtnih, smemo zabeležiti uradno razpoloženost, da se iz zakona izpuste določila o pomožnem delavstvu. Toda ni je razpoloženosti, da bi se izločili tudi predpisi o obrtnih vajencih. Je pač tako, da se na tem polju — enako je na nekaterih drugih socialnopolitičnih poljih — lahko govori o škodi, ki so jo socialnopolitični naši zakonodavci posredno sami s tem zakrivili, da so pod tujimi vplivi in apeli in na brzo roko uzakonili na videz imenitne naredbe, ki pa našim življenjskim potrebam kar nič ne ustrezajo. V našem primeru se vlada sklicuje na to, da mora popraviti ono nevzdržno absolutno delovno zaščito dece izpod 14 let, ki jo je zagrešil naš zakon o zaščiti delavcev, v nemar pustivši, da se je dalo po naših starih določilih tako lepo živeti. Le za tovarne smo poznali absolutno prepoved, le za tovarne tudi relativno prepoved za deco od 14 do 16 let (dovoljena so bila je lažja dela, a izjeme je dopuščal trgovinski minister), toda vstopiti k obrtniku v uk je bilo dovoljeno deci že, če je izpolnila 12 let. Ne more biti niti besede o tem, da se mora odpraviti zadrega, da bi naši dečki z dovršeno osnovno šolo, stari povprečno 12 let, kar celi dve leti v brezdelju in pohajkovanju propadali. To je glavni vzrok, ki sili vlado k temu, da izvede remeduro v zakonu o obrtnih. Vrh tega je težko oporekati, ako pristaši reguliranja vajenskih odnosov v obrtnem zakonu trde, da mora biti delodajnik vajencu i učitelj in vzgojitelj, da torej prihajajo v poštev pri tem razmerju še nadaljnji zelo važni momenti, ne pa zgolj vprašanje dela in mezde.

Uradno stališče potemtakem priznava, da spadajo določila o pomožnem osebju vsaj pretežno v področje zakona o zaščiti delavcev, torej v materijo tako zvane občne socialne zakonodaje. In tudi o tem ni prerekanja, da se more specialnemu zakonu pridržati zakonita ureditev zaščite nameščencev višjih kategorij, ki obavljajo intelektualno delo. Jasno je hkoncu tudi vprašanje, da je treba s specialnimi zakoni (ali kar z enim samim zakonom?) urediti naše obrtno sodstvo. **Dr. Francé Goršič.**

Komaj tretjina članov je plačala doslej letošnjo članarino. Položnice so bile priložene prvi številki.

Naj pošljejo čimprej članarino še ostali, prosimo
blagajnik.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“
znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavlajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“, Spomenica na drugi Kongres pravnika, Spomenica za III. glavnu skupštinu Kongresa pravnika in letniki „Slov. Pravnika“ od I. 1909 naprej. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din, za Spomenico o sarajevskem Kongresu 30 Din, za „Slovenski Pravnik“ letniki 1928 do 1923 po 70 Din, ostali letniki po 36 Din.